

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Filmová a audiovizuální tvorba na základní škole jako prostředek stmelování
třídy a prevence sociálně patologických jevů ve třídě

Film and audiovisual production on basic school as a way of class
socialization and prevention of socially pathological phenomena in the
classroom

Marcel Šuslík

Vedoucí práce: PhDr. Ivo Syřiště. PH.D

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pedagogiky pro střední a vyšší odborné školy

2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Filmová a audiovizuální tvorba na základní škole jako prostředek stmelování třídy a prevence sociálně patologických jevů ve třídě

vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 15. 7. 2016

.....

podpis

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování PhDr. Ivo Syřištěmu, Ph.D. za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

ABSTRAKT

Práce je zaměřena na využití natáčení filmů na základní škole pro podporu pozitivního klimatu třídy a prevenci některých sociálně patologických jevů. Práce úzce navazuje na mou předchozí bakalářskou práci, jež je shrnuta v úvodu. Následně jsem na základě rešerše literatury pojednal o třídním klimatu, jeho jednotlivých složkách a možnostech učitele, jak jej pozitivně ovlivňovat. V oblasti prevence nežádoucích sociálně patologických jevů jsem se soustředil na ty, které bezprostředně souvisí se životem třídy. Následně jsem analyzoval metody práce použitelné pro natáčení a také metody vhodné pro výzkum přínosu ke klimatu třídy. Těžištěm práce bylo zúčastněné pozorování procesu tvorby třídního filmu určeného pro festival Antifetfest. Vznik filmu jsem sledoval od vzniku námětu po školní premiéru. Analýzu pozorování jsem spojil s analýzou sociometrického měření provedeného před natáčením a po něm a doplnil názory kolegů a žáků ve snaze zjistit, zda a za jakých okolností je tato metoda vhodná.

KLÍČOVÁ SLOVA

Klima třídy, prevence, natáčení filmů

ABSTRACT

Main theme of my dissertation is a use of movie making among secondary school children to support class climate and also to prevent some specific social pathological events. Dissertation closely relates to my previous Bc. dissertation which is summed up at the beginning. Then based on literature review I discuss class climate in general, its basic elements and ways in which can teacher positively influence it. In the section about a prevention of negative social pathological events I was focused on those imminently related to class environment. Then I analysed methodology of consecutive movie making and suitable methods of research of class climate benefits. The focal point of my dissertation is however a participant observation of school movie making which was created as a part of Antifetfest contest. The movie making was observed from an initial topic formulation to a school opening. An analysis of my observation was connected to sociometric measurement which was done before and after the movie making. In an effort to state if the movie making is a suitable secondary school method was the whole analysis joined with opinions of my colleagues and students.

KEYWORDS

Class climate, prevention, filming

Obsah

Úvod	6
1 Zkušenost s natáčením na základní škole	8
2 Klima třídy a některé sociálně patologické jevy na ZŠ	10
2.1 Práce s kolektivem v minulosti	10
2.2 Charakteristika třídního klimatu	11
2.3 Žák jako spolutvůrce klimatu třídy	13
2.4 Učitelova role	14
2.5 Další faktory klimatu třídy	16
2.6 Rizikové chování	17
2.7 Měření a pozitivní ovlivňování klimatu ve třídě	18
3 Filmová výchova	22
4 Metodologie práce	24
5 Charakteristika třídy, jednotlivých žáků, naše vzájemná zkušenost před školním rokem 2015/2016	26
6 Zamýšlený časový rozvrh procesu	31
7 Chronologický průběh procesu, zúčastněné přímé pozorování	33
8 Sociometrické měření	50
9 Dotazníkové šetření	54
10 Diskuse	57
11 Závěr	61
12 Seznam použitých informačních zdrojů	65
13 Seznam příloh na přiloženém CD	69

Úvod

Ve své diplomové práci se pokouším prozkoumat, zda má natáčení filmů na základní škole vliv na pozitivní klima ve třídě, zda může sloužit jako prevence některých negativních jevů ve školní třídě a za jakých okolností tomu tak je, či není. Ve školním roce 2015/2016 jsem připravil a natočil se svou současnou třídou 8. A film pro soutěž Antifetfest, a to za současného pozorování dopadu natáčení na vztahy, vazby a sociální role a postavení žáků ve třídě.

Cílem této práce tedy je prozkoumat vliv autorské audiovizuální tvorby na participaci, kohezi a klima ve školní třídě, dále pak další dopady a vlivy procesu na tuto skupinu.

K výběru tohoto tématu mě vede dlouholetá zkušenost s natáčením filmu ve třídách, kde jsem byl třídní učitel. Nejprve tuto zkušenost stručně shrnuji, následně se zabývám školním klimatem a otázkou některých negativních jevů v třídním kolektivu a způsoby jejich prevence. Dále zařazuji kapitolu věnovanou filmové výchově na základní škole. Samostatnou kapitolu věnuji otázce metodologie, kterou v případě této diplomové práce považuji za nejsložitější. Pro tuto práci jsem zvolil kombinovaný design výzkumu s převahou kvalitativních metod.

V praktické části se nejprve věnuji charakteristice a sociálnímu pozadí u žáků, účastníků procesu. Posléze podávám chronologický popis jeho průběhu.

Kvalitativní část je realizována jako zúčastněné pozorování celého procesu, od první „brainstormingové“ hodiny, po třídní a školní premiéru snímku a reakci třídy na ni. Popis je kombinací zúčastněného přímého pozorování, nestrukturovaného rozhovoru s ohniskovou skupinou a analýzy videozáznamu.

Kvantitativní část výzkumu byla realizována následovně: Před natáčením provedla naše školní psycholožka Mgr. Pavlína Martenková sociometrické měření ve třídě, kterým zmapovala klima před natáčením. Po natáčení sociometrického šetření zopakovala. Žáky jsem požádal o zpětnou reflexi procesu a jeho hodnocení metodou dotazníkového šetření s numerickou posuzovací škálou a dvěma otevřenými otázkami.

V různých částech práce využívám krátkého strukturovaného rozhovoru, ve kterém mi odpovídal pan režisér Bohdan Sláma.

V kapitole Diskuse se pokouším o syntézu zjištěných a zaznamenaných poznatků jak z praktické, tak teoretické části.

Pokud jde o literaturu, pro teoretickou část nacházím oporu jednak v dílech věnovaných dětské psychologii, klimatu třídy, kázeňským problémům, některým negativním jevům spojeným se životem třídy a částečně i v knihách věnovaných historii pedagogiky. Kvalitní literatury na tato témata je dostatek, ať je o knihy Bendlovy, Wagnerové, Helusovy, Kolářovy...

V metodologické části jsem se opřel jednak o Gavorovy knihy *Úvod do pedagogického výskumu* a *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*, také o *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* Romana Švaříčka a Kláry Šedřové.

Dosud jsem nenarazil na literaturu, která by pojednávala o natáčení filmů na základní škole¹. Proto jsem pro „odraz“ k posunu v tématu použil svou bakalářskou práci, dále pak jednak knihy a články věnované tvůrčímu procesu jako takovému (např. *Jak napsat dobrý scénář* od Syda Fielda), následně knihy věnované kooperativnímu vyučování, jež je svou metodou nejbližší a nejinspirativnější pro organizaci natáčení (např. *Kooperativní učení, kooperativní škola* Hany Kasíkové).

Protože práce obsahuje citlivé údaje, změnil jsem jména žáků. Některé části jsem ze stejného důvodu podal obecně, v textu jsem taková místa označil a uvedl odkaz na chráněnou přílohu č. 4, kde jsou podány konkrétněji.

¹ S čestnou výjimkou PŘIBYL, Michal a Václav VÍŠKA. *Videotvorba ve škole: [příručka pro učitele základních škol]*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Příručka se zabývá spíše technickým popisem procesu realizace audionahrávek se zvláštním zřetelem ke školnímu televiznímu vysílání.

1 Zkušenost s natáčením na základní škole

Na myšlenku využít natáčení jako jednu z forem prevence dobrého klimatu ve třídě mě přivedla naše školní psycholožka Mgr. Pavlína Martenková. V roce 2014 mi v rozhovoru k bakalářské práci řekla: „Můj názor je, že každá takováhle činnost je svým způsobem preventivní aktivita-ač to není součástí preventivního programu školy – prevence šikany, patologických vztahů mezi dětmi, protože společná práce, vymýšlení, cíl, zapojení se, rozdělení rolí, aby nikdo nebyl vyšoupanut, to vše slouží k tomu, že jsou děti nuceny komunikovat, nacházet společnou řeč, fungovat jako kolektiv, který je schopný se domluvit na průběhu a cíli. Podporuje to komunikaci třídy s učitelem, který s nimi natáčí. Takže dle mého názoru je to jedna z nejlepších forem primární prevence, přestože to není nikde popsáno jako klasická prevence, nejsou k tomu konference, nikde to nefiguruje, ale pro mě ta činnost upraví vztahy.“²

Citovaný rozhovor vznikl v době, kdy jsem měl za sebou sedmiletou zkušenost s každoročním natáčením pro Antifetfest. Přestože jsem natáčení intuitivně vnímal jako prospěšné pro atmosféru ve třídě, díky kolegyni jsem o něm začal uvažovat v nové dimenzi.

Většina filmů, které jsem s žáky natočil, vznikla pro filmovou soutěž Antifetfest.

„AntiFETfest aneb jde to i jinak!“ je soutěžní festival amatérských filmů pro školy, školská zařízení a nízkoprahové kluby s tematikou rizikového chování.

Pořadatelem soutěže je Hlavní město Praha ve spolupráci s městskými částmi a Centrem sociálních služeb Praha – Pražským centrem primární prevence. Soutěžní snímky jsou zaměřené na problematiku rizikového chování, jako jsou např. drogová závislost, kriminalita, šikana, rasismus, záškoláctví, gambling, domácí násilí apod. Snímky točí přímo žáci základních a středních škol.“³ Snímky mohou mít maximálně 15 minut, přihlašují se do konce března a soutěž je dvoukolová, nejprve v místě (pro ZŠ prof. Švejcara Modřanský biograf, soutěží snímky z Prahy 12, v počtu 9–12), do pražského finále v kině Světozor postupuje pouze vítězný snímek z jednotlivých částí.

² Šuslík, Tvorba filmů na základní škole, s. 60

³ <http://www.prevence-praha.cz/antifetfest>

Přestože dlouhodobě kritizujeme (spolu s dalšími kolegy, kteří pro tuto soutěž s třídami natáčeli) některé aspekty soutěže, např. to, že je určena pouze pro pražské školy, nízkou míru publicity, omezení tvůrčích skupin na pět účastníků⁴, je pro natáčení filmů dobrou platformou, protože dává filmům prostor, téma i tvar.⁵

První film jsme s dětmi natočili ve školním roce 2008/2009 s tehdy devátou třídou. V letech 2010 až 2013 jsme s následující třídou jako tvůrčí skupina Brouk pytlík natočili čtyři filmy pro Antifetfest, jeden pro soutěž Podporuj originál a jeden hudební videoklip s názvem Ježíšek je frajer.

V roce 2014 jsem natočil snímek se skupinou německého jazyka a v roce 2015 se svou novou třídou.⁶

Tématy našich snímků byly: tolerance k jinakosti (sexuální i společenské), stalking, nebezpečí zneužití internetu, problémy rodinného zázemí, bezpečné chování jako prevence útoku sexuální povahy.

Od druhého filmu (*Bývalé kamarádky*) používám pro natáčení postup, který postupně vylepšuji; jeho popis a analýzu jsem podal v bakalářské práci *Tvorba filmů na základní škole*. Jde o to ponechat dětem maximální možné množství kompetencí a proces usměrňovat spíše nenápadně, ponechat dětem co nejvíce prostoru v rozhodování, volbě metod apod.

Už volba tématu závisí na dětech, vždy točíme námět, který děti přinesou, dějová linka vzniká společným brainstormingem, obsazení rolí si žáci odhlasují, v jejich rukou je i kamera.

⁴ Pravidelně to přináší problémy, protože nejen na naší škole točí i celé třídní kolektivy, učitel je pak nucen vybrat pětici žáků, kteří mají na práci největší podíl, a ti jdou případně na pódium pro ceny. Díky dlouholeté spolupráci s Antifetfestem se mi podařilo dosáhnout toho, že pokud uspěje má třída, dostáváme cenu pro všechny. V roce 2013 to byla exkurze v České televizi, v roce 2015 jsme dostali jednodenní vstupenku do ZOO pro celou třídu. Bohužel jde ale o výjimku.

⁵ pokud jde o kritické výhrady, viz rozhovor s kolegou Lněničkou v přílohách mé bakalářské práce.

⁶ v roce 2014 jsem neměl třídnictví, o rok později jsem jej dostal rovnou v sedmé třídě.

2 Klima třídy a některé sociálně patologické jevy na ZŠ

2.1 Práce s kolektivem v minulosti

Fenomén školního klimatu začal být zkoumán až na počátku padesátých let zásluhou americké sociální psychologie.⁷ Do té doby byla práce s třídním kolektivem, spojená se snahou o dobrou atmosféru, spjatá spíše s reformní pedagogikou. Například v asi nejvlivnějším systému evropské pedagogiky 19. století, herbartismu, se uvažuje přísně v intencích vztahu učitel-žák a to ještě celkem striktně jednosměrně.

Předzvěst systematické práce s třídním kolektivem vidím jednak v reformátorech, jako byl Bosco, který do vztahu učitel-žáci vnáší snahu o lásku, respekt a přátelství: „Celý salesiánský systém se zakládá na umění získat srdce svěřeného jedince. Toho lze dosáhnout jedinečně láskou, vyloučením tělesných i ponižujících trestů, sblížením s vychovávaným, přímou účastí na všech jeho činnostech, zaměstnáních i hrách.“⁸ V sociologické pedagogice Durkheimově a Natorpově jsou popsány podněty pro její společenskou orientaci.⁹ Dále pak lze nalézt inspiraci především v práci Makarenkově: „Výchovně-vzdělávacích záměrů dosahujeme působením celého souboru prostředků, mezi nimiž mají rozhodující úlohu – práce, kolektiv a režim... Kolektiv jako skupina, která má jasný cíl a je vnitřně organizovaná, vychovává silou veřejného mínění.“¹⁰ Jak Bosco, tak Makarenko pracovali s bezprizorní mládeží, oba se věnovali vykořeněným válečným sirotkům, mnohdy s kriminálními zkušenostmi, přesto si uchovali pedagogický optimismus. V těžkých podmínkách museli věnovat pozornost něčemu, co jejich současníkům v praxích „obyčejných“ učitelů unikalo, systematické práci s kolektivem a snaze o pochopení jeho vnitřních vztahů.

Marie Montessori věnovala velkou pozornost prostředí, ve kterém se děti učily, a to tak, aby bylo účelné, jednoduché a estetické.¹¹ Na druhé straně výuka ve školách nesoucích její jméno je silně individuální.

⁷ Pedagogická encyklopedie, s. 186

⁸ Jůva, s. 34

⁹ dtto s. 42

¹⁰ dtto s. 48

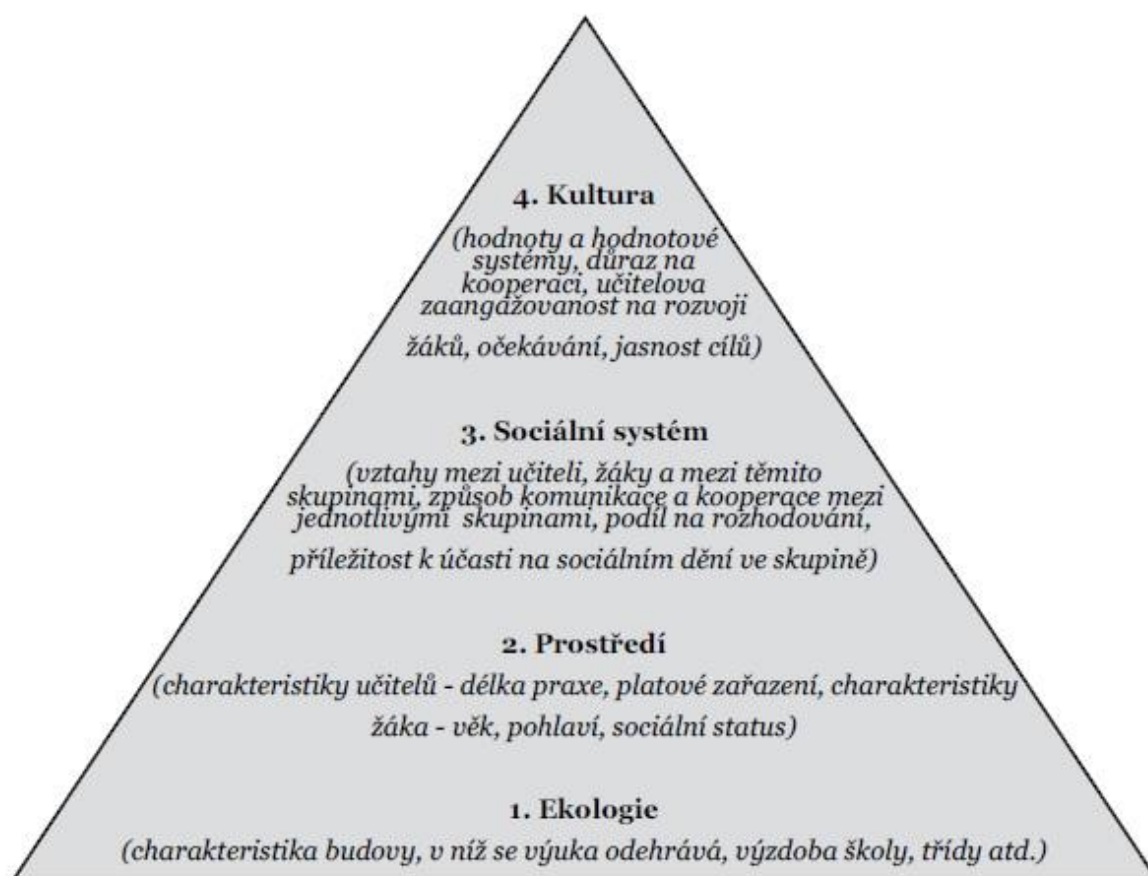
¹¹ dtto s. 53

2.2 Charakteristika třídního klimatu

Pedagogický slovník definuje klima třídy následovně: „Sociálněpsychologická proměnná, kterou tvoří ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů na to, co se ve třídě odehrálo, právě odehrává, nebo má v budoucnu odehrát...“¹²

Jinou definici nám nabízí Robert Čapek: „Třídní klima je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí.“¹³

Obrazek 1: Klima třídy

14

¹² Pedagogický slovník, s. 125

¹³ Čapek, Třídní klima a školní klima, s. 13

¹⁴ Obrazek klima třídy, model vytvořený podle Tagiuri a Andersona, citováno z Práce s třídním kolektivem, s. 11

Průcha rozlišuje v edukačním prostředí fyzikální prostředí (teplota, světlo, prostor ap. ve třídě) a psychosociální faktory. Na rozdíl od proměnlivé atmosféry ve třídě považuje klima za trvalejší stav: „trvalejší sociální vztahy mezi účastníky edukačních procesů“.¹⁵ V tomto rozdělení atmosféry a klimatu ve třídě se autoři shodují, jinak je pro pojetí klimatu třídy „charakteristická pluralita v oblasti terminologické a shoda v oblasti obsahové.“¹⁶

Dle mého názoru je nejvýstižnější charakteristika Lašekova: „Klima třídy představuje trvalejší sociální a emocionální naladění žáků ve třídě, které tvoří a prožívají žáci a učitelé v interakci.“¹⁷

Klima ve třídě vytvářejí žáci a učitelé v nejrůznějších skupinách a interakcích, tedy žák jako individuum, třída jako celek, různé skupiny žáků, učitel jako jednotlivec, skupina učitelů, která ve třídě učí.¹⁸ Dodal bych skupina dívek a chlapců a třídní učitel jako jednotlivec se zvláštním postavením, zájmem a pravomocemi. Podobně jako vznikají žákovské skupiny, také ve skupině učitelů se zpravidla vyčlení alespoň dvě podskupiny s odlišnými názory na metody výuky, žákovskou kázeň a metody jejího udržení, často takové rozčlenění vyučujících souvisí i s věkem pedagogů.

Podstatnou roli v klimatu třídy sehrává též klima školy. „Součástí klimatu školy je např. klima učitelského sboru, klima školních tříd, celkového prostředí školy atd.“¹⁹ A také související kultura školy, což jsou normy a hodnoty, „které se promítají do vize školy, tradují se v symbolech, rituálech a ceremoniích ... do koncepce školy a stylu vedení ... do projevů chování žáků, učitelů a dalších pracovníků školy...“²⁰

Žádná třída není izolovaným ostrovem, takže jak klima, tak kultura školy hraje v jejím klimatu svou roli. Jde také o to, zda vedení umožní učitelům (třídním) pracovat s klimatem třídy např. tím, že vytvoří prostor pro aktivity, které na ně mohou působit pozitivně – např. třídnické hodiny, školy v noci, školní výlety a exkurze, přehlídky dětské činnosti, školy v přírodě atd.

¹⁵ dtto, s. 12

¹⁶ Pedagogická encyklopedie, s. 186

¹⁷ Lašek, Sociálně psychologické klima školních tříd a školy, s. 40

¹⁸ Pedagogická encyklopedie, s. 186

¹⁹ Pedagogický slovník, s. 125

²⁰ Pedagogický slovník, s. 135

2.3 Žák jako spolutvůrce klimatu třídy

Vydeme-li z pozice dítěte, v prostředí školy a třídy je důležitá role, již hraje jako žák.

„Motivačně-emoční význam, tj. motivace, jakou jedinec k přijetí určité role má, jaké místo zaujímá v jeho osobní hodnotové hierarchii, jakou prestiž svému nositeli přinese a co jej naopak ochuzuje“.²¹ Dítě přichází do školy s určitou představou ovlivněnou rodinným a společenským prostředím, ze kterého přichází, je ovlivněno též představou školy v médiích. Ve třídě pak dojde ke korekci těchto představ v souvislosti s tím, jak se zařadí do své role žáka a jakou žákovskou roli přijme (a dostane).

„Když mu poskytne jen negativní zážitky, nemůže se s ní plně ztotožnit.“²² Záleží na míře naplnění jeho potřeb, ať jde o potřebu jistoty a bezpečí, potřebu poznání a zkušenosti či seberealizace a sebeprosazení, to vše se odehrává především v prostředí třídy.

„Dítě prožívá svou roli žáka, je hodnoceno a vyhodnocuje se, je v interakci s druhými, vytváří si sebeobraz...“²³ Tento sebeobraz je v neustálé interakci (konfrontaci) s ideálním sebeobrazem v představě dítěte. Výsledkem procesů je sebeúcta: „hodnocení sebe, jak příznivě osoba o sobě smýšlí a vyhodnocuje se. Stejně jako sebeobraz i sebeúcta značně závisí na sociálním srovnávání s ostatními“²⁴ To tedy znamená, že sebeúcta nereflektuje ani tak dosažené školní výsledky (ve smyslu hodnocení, např. známek na vysvědčení), ale srovnávání s ostatními žáky.²⁵

Role žáka s sebou nese postavení v rámci hierarchie třídy.

„Žák může být v postavení hvězdy třídy, šedé eminence třídy, outsidera, antihvězdy, může být žákem s průměrným statusem, žákem kontroverzním, opomenutým, odmítnutým, izolovaným“.²⁶ Dodal bych ještě postavení „kašpárka“, „šprta“ a „hujera“, typy téměř filmové a přitom tak životné. Osobnost žáka se může realizovat dle jeho statusu, čím je

²¹ Vágnerová, Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy, s. 220

²² dtto

²³ Lašek, s. 14

²⁴ dtto s. 15

²⁵ To by mohlo znít jako významný argument pro odpůrce integrace žáků se sociálním znevýhodněním, protože dítě v je kolektivu, kde jsou očekávání nastavena nízko a celková hladina úspěšnosti je nízká, spokojen i podprůměrnými výsledky (míněno v rámci celého školského systému). Na druhé straně, pokud jej integrujeme a bude zažívat neúspěch, možná zvýšíme jeho znalosti a dovednosti, ale je to dostatečná cena za pocit neúspěchu a nízkou sebeúctu?

²⁶ Pedagogická encyklopedie, s. 187

pomyslný status prestižnější, tím více prostoru v rámci třídy dítě má. Samozřejmě tato role pak spoluformuje jeho postoj ke škole a tím i ke vzdělávání jako takovému. Učitel by si toho měl být dobře vědom a nepoužívat v hodnocení srovnávání. Tím jen umocňuje sociální status těch, kteří jsou dlouhodobě méně úspěšní. Osobně jsem nejen proti hodnocení srovnáváním, ale také proti soutěžení v rámci třídy.

Velmi citlivým obdobím je (pro všechny zúčastněné) období adolescence: „V době dospívání se sebeobraz a sebepojetí prakticky od základu přebudovává. Sebezkoumání je velmi silným osobním tématem, dospívající je velmi zvědav na své hodnocení okolím.“²⁷ V tomto období význam třídního kolektivu pro žáka ještě vzrůstá, je „...pro adolescentní pojetí nejdůležitější cítit se dobře ve vrstevnické skupině, být do ní plně integrován.“²⁸ V mé současné třídě je polovina dětí z rozvedených rodin, tři z nich žijí ve střídavé péči. Jednoho chlapce se matka vzdala a vychovává jej teta, druhý žije prakticky u babičky, protože jeho matka buduje nový vztah s novým partnerem. Zejména děti, jejichž rodinné prostředí je vratké, jsou ve třídě silně citově zaangažovány. Zatímco děti z úplných rodin se společných akcí zúčastňují také podle nálady, znevýhodněné děti nevynechají jedinou příležitost pro takové aktivity. Pokud je klima třídy dobré, věřím, že to adolescenty může částečně chránit před vyhledáváním jiných kolektivů, zejména různých problematických sídlištních part.

2.4 Učitelova role

Jaká je role učitele? „Utváření sociálního klimatu je základní úlohou učitele“.²⁹ Na druhém stupni základní školy bych dodal, že především třídního učitele. Autorky metodiky *Práce s třídním kolektivem* soudí, že: „Učitel ovšem nesmí být v roli policisty, soudce a dozorce. Klimatu ve třídě lépe vyhovuje, upozaduje-li pedagog svou mocenskou roli a tam, kde je to možné, ponechává iniciativu a aktivitu žákům.“³⁰ Pokud jde o třídního učitele: „Právě ve „své“ třídě musí pedagog vynaložit nejvíce úsilí. Poznat žáky, vědět, co na ně platí a jak s nimi jednat, jak rozvíjet jejich schopnosti, kdy je pobízet a kdy brzdit. Třídní učitel je

²⁷ Lašek, s. 19

²⁸ dtto, s. 21

²⁹ Práce s třídním kolektivem, s. 12

³⁰ dtto

obhájcem svých žáků, motivátorem a sociálním vzorem. Je chybou, pokud třídní učitel nemá dostatek hodin ve své třídě.³¹ To ovšem v praxi také znamená občasné konflikty v rámci pedagogického sboru. Když se třídní stane „obhájcem“ své třídy, je to i proto, že děti zná lépe a detailněji než kolegové. Častěji jedná s rodiči, pozná rodinné prostředí a tak lépe rozumí jednání svých žáků. Často se stává, že chování, které netřídnímu připadá nepochopitelné, ba drzé, nevzbudí u třídního patřičné pobouření, protože mu rozumí a zná jeho příčiny. Obzvláště těžké bývá jednání třídního s kolegy, kteří nemají (třeba delší dobu) s třídnictvím aktivní zkušenost. Na dobrého třídního učitele se kladou vyšší nároky než „jen“ na učitele, a dle mého názoru je i více ohrožen syndromem vyhoření.

Jak může vyučující negativně ovlivnit klima třídy?

- 1) Pokud u něj převažuje negativní hodnocení – v jeho hodinách panuje atmosféra strachu.
- 2) Pokud má kolísavou náladu – děti špatně snášejí nevypočitatelné učitele, kteří se chovají pokaždé jinak, aniž by žáci mohli jejich reakce ovlivnit.

Tzv. preferenční postoje: „Jde o zvýrazněnou zaměřenost učitele na určité žáky ve třídě“³² Ať jde o nadhodnocování či podhodnocování, tedy „pěstování“ oblíbenců a outsiderů, různé předsudky (k etnickým menšinám, dívkám, postiženým)³³, stereotypizace, analogizace, halo efekt či problém sebenaplňujícího proroctví (učitel vyřkne soud, který dítě ovlivní oním směrem).³⁴

Pokud se učitel chová k žákům s nedostatečným taktem, slušností, respektem.

„Za nejtěžší trest považují adolescenti trest udělený před vrstevníky“.³⁵ Podle průzkumu provedeného v Polsku v r. 1990 považují adolescenti za nejtěžší situace ve škole (seřazeno podle procent odpovědí):

- a. odpovídání před třídou
- b. veřejnou kritiku a výsměch učitele
- c. bezdůvodné podezírání či podsouvání negativního ze strany učitel
- d. veřejné selhání ve škole
- e. izolaci ve skupině vrstevníků³⁶

³¹ dtto

³² Pedagogická encyklopedie

³³ častým předsudkem a stereotypem českých základních škol jsou „hodné pilné holčičky a zlobiví chlapci“, pozn. aut.

³⁴ Práce s třídním kolektivem, s. 13

³⁵ Lašek, s. 23

Nejsem si jist, zda by české děti seřadily své školní obavy ve stejném pořadí, nicméně z výčtu vyplývá, že z pěti situací ovlivňuje učitel tři přímo a zbývajících dvě nepřímo:

1) Pokud učitel špatně řeší konfliktní situace ve třídě, například tím, že si názor vytváří a artikuluje příliš brzy, bez znalosti souvislostí.

2) Pokud sám učitel poskytuje dětem špatný příklad.

Všechny zmíněné příklady však musí mít dlouhodobé působení. Téměř v každé ze jmenovaných oblastí pravděpodobně udělá pedagog občas chybu, kterou mu děti odpustí, obzvláště pokud pochybení sám uzná.

Jednou z věcí, které zejména starší děti dlouhodobě špatně snášejí, je nedostatek smyslu pro humor a nedostatek nadhledu.

„Učitelova individualita, osobnost se nepochybně projevuje v celé jeho profesi, ve vztahu k žákům, výuce, poznamenává styl jeho výuky, včetně hodnocení žáků. Do něj vkládá často intuitivně pocíťované zkušenosti, stejně jako stereotypy a chyby.“³⁷

2.5 Další faktory klimatu třídy

Kromě již zmiňovaného klimatu školy a osobnosti ředitele jsou to:

- a. Rodiče – skladba rodičů ve třídě, jejich angažovanost v pozitivním i negativním smyslu, ochota podílet se na společných akcích školy a spoluvytvářet specifickou komunitu.
- b. Sociální složení třídy – příliš velká koncentrace problémových žáků.
- c. Nevhodně, necitlivě provedená integrace – ve třídě je více žáků s poruchami chování nebo závažnými poruchami učení, případně žák s Aspergerovým syndromem či jinou lehčí formou autismu, aniž by byly vyučujícímu vytvořeny podmínky pro zvládnutí situace (ať jde o pomoc školených asistentů, kompenzačních pomůcek, sníženého počtu žáků ve třídě, nebo vlastní nedostatečnou nebo nevhodnou kvalifikaci učitele).
- d. Špatná komunikace a vztahy mezi učiteli, kteří ve třídě vyučují.

³⁶ dtto, s. 24

³⁷ Lašek, s. 35

2.6 Rizikové chování

Důležitým faktorem s negativním vlivem na klima třídy jsou některé formy rizikového chování žáků. Pokud jde o žáky na druhém stupni základní školy, tedy ve věku 12-15 let, jsou ohroženi zejména: agresivním chováním a šikanou, záškoláctvím, zneužíváním návykových látek, netholismem, gamblingem, poruchami příjmu potravy, vandalismem a nověji také politickým a náboženským extremismem a projevy rasismu a xenofobie, intolerancí.

Pokud jde o veřejnost, prvním ze jmenovaných negativních jevů, který se vybaví je pravděpodobně šikana.

Postoj společnosti k šikaně se za posledních sto let pozoruhodně vyvinul, ať jde o šikanu školní, nebo v jiné části společnosti. V armádě byla v tzv. socialistickém Československu v podstatě tolerována (pokud nedošlo k nějakému obzvláště nechutnému, nebo tragickému výstřelku), ba dokonce tiše podporována. Systém mazáků a bažantů byl běžnou součástí života dlouhá desetiletí.

Podobně tomu bylo ve školství. Rudyard Kipling popsal (v jinak půvabné knize ze života anglických školáků 19. století) „faging“, systém legální šikany na internátních školách, kdy malí žáčkové „fagové“ museli posluhovat starším. Měli se tím zocelovat a učit, ale prakticky šlo spíše o ponižování.³⁸

Pro klima třídy jde o jev devastující, neboť: „Šikana je záležitostí celé skupiny. Je signálem narušených vztahů i postoje k normám, a zároveň tuto deformaci dále posiluje. Nemohlo by k ní dojít, kdyby ji skupina odmítla. Určitým problémem bývá nepříznivé hodnocení oběti, která není skupině sympatická a projevuje se neimponujícím způsobem. Z toho důvodu se může agrese zaměřená na takové jedince jevit vcelku adekvátní, nikdo není ochoten se kvůli němu nějak angažovat.“³⁹

Problémem šikany je její velká rozšířenost, to, že není lehké ji rozeznat, a také fakt, že v určité fázi ji škola nedokáže sama vyřešit. Kolář dělí šikanu na pět fází, vlastními silami

³⁸ viz také George Orwell *Such, Such Were the Joys*, česky Takové to byly radosti, vzpomínková próza o ořesných poměrech v anglickém školství na počátku dvacátého století.

³⁹ Vágnerová, Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy, s. 260

může škola vyřešit první a druhou fázi (zrod ostrakismu a fyzickou agresi a přitvrzování manipulace).⁴⁰

Novým jevem je kyberšikana. Zatímco tradiční šikana je v současnosti už dobře popsána, tento jev naráží mj. i na nedostatečné kompetence mnohých učitelů (i rodičů), kteří často vůbec netuší, v jaké oblasti kyberprostoru se žáci pohybují a kupříkladu nejsou vůbec nebo nedostatečně seznámeni s tím, jakým způsobem funguje Facebook a jaké výhody i nevýhody přináší.

Těsnou souvislost s klimatem třídy má také záškoláctví. „Může jít o impulzivní obrannou reakci, kdy dítě utíká ze školy, kde mu z jeho subjektivního hlediska hrozí nějaké nebezpečí (špatná známka, šikana spolužáků apod.)“.⁴¹

I vandalismus může souviset s tím, jak jsou ve třídě nastaveny normy, co považují děti za přijatelné a co ne. Zde hraje velkou roli osobnost třídního učitele a způsob, jakým tyto projevy řeší. Nejběžnějším projevem třídního vandalismu je ničení povrchu lavic rytím propiskou. Pokud je učitel lhostejný nebo reaguje nárazovitě a pokaždé jinak, je, dle mého názoru pravděpodobné, že časem dojde na další projevy vandalismu na vybavení školy. Naopak pokud třídě věnuje svůj čas a nechá děti lavice vybrousit a nalakovat lakem koupeným (se souhlasem rodičů) za jejich kapesné, pravděpodobně budou povrch svých lavic šetřit a střežit.

Podobně hraje velkou roli učitelova osobnost v projevech žáků souvisejících s politickým a náboženským extremismem a projevy rasismu a xenofobie, intolerance. Velmi důležitý je osobní příklad všech učitelů v těchto oblastech a dostatečný prostor a trpělivost věnované souvisejícím otázkám.

2.7 Měření a pozitivní ovlivňování klimatu ve třídě

Na počátku práce s třídou, např. v září v šestém ročníku, je dobré provést měření klimatu a pak se k němu čas od času vrátit. Toto měření poskytne třídnímu určitou korekci jeho vlastního pozorování.⁴²

⁴⁰ Kolář, Bolest šikanování, s. 19

⁴¹ Vágnerová, Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy, s. 260

Klima může tradičně měřit dotazníkem, kde je k dispozici mnoho nástrojů: Dotazník „Naše třída“⁴³, Dotazník B3 a B4⁴⁴, Dotazník MCI⁴⁵, Dotazník CES⁴⁶, Dotazník KLIT⁴⁷, Dotazník SCCQ⁴⁸ a Dotazník LEI⁴⁹.

Jiný směr způsobu zkoumání vychází z metod školní etnografie. „Jeho základem je nestandardizované, zúčastněné pozorování, které podtrhuje unikátnost sociálních jevů“⁵⁰

Více se této otázce budu věnovat v kapitole Metodologie.

Jak může třídní učitel klima třídy pozitivně ovlivňovat? Pokud jde o rizikové chování, které klima ohrožuje, pak ve spolupráci se Školním poradenským pracovištěm, tedy týmem složeným z výchovného poradce, školního metodika prevence a vybraných kolegů.⁵¹ Pokud jde o samotné klima třídy, pak vzhledem k tomu, že jde o jev dlouhodobý, především kontinuální strategii svého působení.

Základem takového působení je sociální komunikace: „Pokud pedagog od žáků vyžaduje slušnost, kázeň a dobré chování, musí na prvním místě sám tak působit. Hlavním pravidlem je nedovolit si k nim nic, co nechce, aby si oni dovolili k němu.“⁵² Podle mě je největším problémem v komunikaci nadřazenost, se kterou k žákům přistupují mnozí pedagogové nejen na základních školách. Velmi důležitá je trpělivá argumentace, schopnost vysvětlit žákům nejen co se po nich žádá, ale i proč. Naopak zhoubné jsou pro třídní klima výčitky, obviňování, moralizování, poučování, kritika zaměřená na chyby, často i zákazy a varování a také negativní scénáře a nálepkování.⁵³ Zcela nevhodné jsou vyhrožování, křik, srovnávání a dávání za vzor, příkazy a urážky, ponižování.⁵⁴

⁴² Naopak upřímně nedoporučuji při přejímání třídy přejímat i hodnocení jejího bývalého třídního učitele z prvního stupně. Samozřejmě že je dobré domluvit si schůzku k převzetí třídní dokumentace, ale jinak bych dal spíše na vlastní novou zkušenost. Už proto, že si děti zaslouží „čerstvý start“ do další etapy vzdělávání.

⁴³ Čapek, s. 108

⁴⁴ dtto, s. 109

⁴⁵ dtto, s. 110

⁴⁶ dtto, s. 119

⁴⁷ dtto, s. 126

⁴⁸ dtto, s. 126

⁴⁹ dtto, s. 127

⁵⁰ Pedagogická encyklopedie, s. 186

⁵¹ Školní poradenské pracoviště. *Metodický portál RVP*

⁵² Práce s třídním kolektivem, s. 36

⁵³ Práce s třídním kolektivem, s. 37

⁵⁴ dtto, s. 38

Pokud jde o hodnocení, „učitel by měl hodnotit každého individuálně, bez kontextu třídy“⁵⁵.

Intervenčním prostředkem je například poradenský rozhovor vedený pedagogem s žákem. Pokud žák požádá o rozhovor, zpravidla to svědčí o tom, že učiteli důvěřuje.⁵⁶ Takový rozhovor je třeba vést citlivě a diskrétně: dobře pozorovat, jaké signály dítě vysílá při příchodu a během hovoru, dát najevo zájem, nebagatelizovat: „být člověkem“ – emočně dítě přijímat, podpořit rozhovor trpělivostí, nemoralizovat, neradit za každou cenu, nesnažit se o nemožné – někdy pomoci nemůžeme, nebát se přiznat, že něco nevím.⁵⁷

Dalším vhodným prostředkem prevence klimatu je komunitní kruh. Obzvláště když se stane samozřejmou součástí rituálů třídy, když se děti jeho pravidla naučí a zažijí si je, stává se, že o jeho zorganizování samy požádají. Je třeba zažít si především čtyři pravidla komunitního kruhu: Pravidlo naslouchání, právo nemluvit, pravidlo úcty a pravidlo diskrétnosti.

Poslední z dlouhodobých strategií, kterou bych chtěl zmínit, je vedení třídnických hodin.

„Třídnické hodiny poskytují jedinečnou možnost práce se vztahy uvnitř třídy.“⁵⁸

Bohužel ve školní praxi stále přetrvává zažitý zlořád, kterým je tradiční třídnická hodina skládající se ze dvou částí. Jednak z evidence docházky a kontroly žákovských knížek a následně z litanií třídního na téma prospěch a chování třídy. „Třídnické hodiny je vhodné vést interaktivně, v reakci na aktuální potřeby třídy a žáků a nedirektivně. Díky tomu se zvýší aktivita žáků, žáci získají pocit, že mají vliv na své okolí, naučí se řešit problémy a přistupovat k nim zodpovědně. Toto vše však vyžaduje jisté nároky na učitele. Především je to respekt vůči žákům.“⁵⁹

Třídní učitel by se neměl ostýchat nastudovat pro vedení třídnických hodin metodiku, např. citovanou Dubcovu s názvem *Třídnické hodiny*.

Blahodárný vliv na klima třídy však mají i některé krátkodobé aktivity, obzvláště pokud se stanou samozřejmou součástí školního roku a pravidelně se opakují. Ať jde o školní výlety,

⁵⁵ Laško, s. 33

⁵⁶ Bohužel to také někdy bývá znakem určité patologie v žákově chování, mám na mysli situaci, kdy žák žádá o rozhovor často, a to např. proto, aby donášel a stěžoval si na spolužáky a učitele, nebo proto, že si k učiteli vysnil romantický vztah. Někdy je velmi těžké posoudit, zda je vůbec vhodné mluvit s žákem o samotě.

⁵⁷ Práce s třídním kolektivem, s. 40

⁵⁸ Dubec, Třídnické hodiny

⁵⁹ dtto, s. 44

školu v přírodě, v noci, vše, co třída se svým učitelem prožívá mimo každodennost, přispívá (při správném vedení) k zdravému klimatu třídy.

3 Filmová výchova

RVP nabízí možnost samostatného doplňujícího předmětu Filmová a audiovizuální výchova, který charakterizuje takto: „Doplňující vzdělávací obor Filmová/Audiovizuální výchova poskytuje školám možnost obohatit vzdělávací obsah základního vzdělávání ve vzdělávací oblasti Umění a kultura. Vymezený vzdělávací obsah podporuje rozvoj žáků jako uživatelů filmových a obecně audiovizuálních produktů a zároveň rozvíjí jejich vnímavost a tvůrčí schopnosti prostřednictvím filmových/audiovizuálních výrazových prostředků.“⁶⁰ Koncept výuky propojuje následující tvůrčí činnosti:

- vlastní tvůrčí zkušenost z filmové/audiovizuální tvorby a jejího výsledku;
- schopnost vnímat díla vytvořená audiovizuálními výrazovými prostředky a uvědomovat si jejich hodnoty;
- potřeba zaujmout a formulovat názor na filmové/audiovizuální dílo.⁶¹

Režisér a pedagog na FAMU Bohdan Sláma o tom soudí: „Filmová výchova by se podle mého mínění měla stát povinnou součástí osnov základních i středních škol. Jedině tak se mohou žáci a studenti seznámit se základními díly české i světové kinematografie a naučit se o nich přemýšlet i z jiného hlediska, než že je film degradován na pouhý prostředek k zahrnutí nudy. Sám jsem měl možnost besedovat se studenty prvních ročníků rozličných typů středních škol. Pouštěl jsem jim české filmy ze šedesátých let – Intimní osvětlení, Černý Petr, Sedmikrásky... Byl jsem velice mile překvapen tím, jakým způsobem na projekce reagovali a jak o filmech přemýšleli. Ukazovaly jim totiž přesně ty problémy, které oni sami řeší, byť v kulisách téměř šedesát let starých. Pokud se děti mají ve škole učit dejme tomu o díle Boženy Němcové, nevidím jediný důvod, proč by se neměly učit i o zásadních kinematografických dílech.“⁶²

Zavedení samostatného předmětu by ovšem mělo své úskalí, záleželo by na jeho profilaci. Velkým přínosem by mohl být v těch bodech, o kterých hovořil režisér Sláma, tedy ve

⁶⁰ RVP, s. 99

⁶¹ RVP s. 100

⁶² Příloha č. 2, rozhovor s Bohdanem Slámou

vnímání a rozboru filmové řeči a poselství. Určitě by v jeho rámci bylo možné vytvářet drobné etudy, např. ve skupinkách o třech, čtyřech žácích a pak provádět jejich společný rozbor. Pro tento předmět, který by pravděpodobně na celé škole vyučoval jediný pedagog, ovšem spíše nedoporučuji typ projektu, který budu popisovat. Ten je vhodný pro práci třídního, protože jeho hlavním cílem je posilování koheze kolektivu, zlepšování klimatu třídy.

Velkým úskalím zavádění předmětu Filmová a audiovizuální výchova je nepřipravenost pedagogů. Zpravidla se natáčení věnuje učitel, který je sám filmovým nadšencem, ale většinu kolegů a kolegyně, myslím, odradí náročnost procesu, pro který nemají metodickou oporu. Jak píše prof. Adler ve statí Filmová/audiovizuální výchova. Proč a jak: „Klíčovým problémem reálné existence, efektivity oboru a jeho vzdělávacího obsahu je však v současné chvíli informovaný a odborně připravený učitel. Z tohoto důvodu považuji za nezbytné co nejdříve akreditovat vhodný studijní program pro pedagogické fakulty.“⁶³

⁶³ ADLER, Rudolf. Filmová/audiovizuální výchova. Proč a jak. *Metodický portál RVP* [online]. 2011 [cit. 2016-07-14]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10785/filmova-audiovizualni-vychova.-proc-a-jak.html/>

4 Metodologie práce

Pro realizaci empirické části jsem zvolil kombinovaný design výzkumu s převahou kvalitativních metod, a to jak s ohledem na charakter malého vzorku, 21 žáků jedné třídy, tak s ohledem na dlouhodobost procesu.

Pojem „proces“ jsem se rozhodl používat proto, že termín experiment by zněl nevhodně. Pedagogický slovník jej definuje takto: „Metoda systematického ověřování vědeckých hypotéz ... vyžaduje přesné konstruování a vyhodnocování...“⁶⁴ Šlo mi spíše o pozorování a popis procesu, který trval jeden školní rok a který je sám pokračováním procesu, který pro třídu začal školním rokem 2014/2015 a pro mne na jaře roku 2009.

Navíc těžko bych, například, vytvářel kontrolní skupinu.

Ve volbě přístupu mi velmi pomohl esej *Zhuštěný popis* Cliforda Geertze.⁶⁵ Ve volbě konkrétních metod mě navedl Gavorův *Úvod do pedagogického výzkumu a Sprievodca metodológiou kvatitatívneho výskumu a zkušenosti z některých seminářů navazujícího magisterského studia*.⁶⁶

Popis procesu jsem kombinoval ze tří zdrojů. Ze zápisků, které jsem si vedl, pořízeného videozáznamu a audiozáznamu ohniskové skupiny.

Původně jsem zamýšlel zaznamenat proces v co největší míře na video. Tento způsob zaznamenává nejvíce informací, které je možné později interpretovat. Použil jsem jej pro záznam zásadní hodiny, tzv. brainstormingové, ve které s žáky vymýšlíme dějovou osu příběhu. Oproti dřívějším zkušenostem však byli žáci méně aktivní než v předchozích letech. Dle jejich pozdějšího sdělení za to mohla právě kamera, jejíž přítomnost jsem brzy přestal vnímat, protože stála za mnou, ale žáci ji registrovali, kdykoli se podívali mým směrem. Navíc kamera nezabírala úplně celou třídu, ze záběru mi „vypadli“ dva žáci. Na druhé straně záznam mi poskytl nejkomplexnější pohled z uvedených metod.

⁶⁴ Pedagogický slovník, s. 63

⁶⁵ GEERTZ, Clifford. Interpretace kultur: vybrané eseje. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-89-3.

⁶⁶ GAVORA, Peter. *Sprievodca metodológiou kvatitatívneho výskumu*. 1. Bratislava: Regent, 2006. ISBN 80-88904-46-3. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, 269 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

V další fázi jsem pokračoval v psaní poznámek do „deníku“, který jsem zavedl již v září. Bylo důležité si vždy po akci sednout a zapsat průběh schůzky.

Natáčení se vyvinulo nečekaným směrem, když se vydělila část žáků, která natočila podstatnou část filmu sama. Využil jsem informací o ohniskové skupině ze semináře paní doktorky Duschinské, skupinu pěti žáků jsem si pozval po natáčení a nahrál jejich svědectví o jeho průběhu. Abych žákům co nejvíce oživil vzpomínky, pouštěl jsem jim konkrétní ukázky z filmu, které se vztahovaly k jednotlivým natáčením.

Pro tuto práci mi poskytl krátký strukturovaný rozhovor pan režisér, scénárista a pedagog na FAMU Bohdan Sláma. Rozhovor jsem zařadil jako přílohu č. 2.

Pro kvantitativní část jsem zvolil dvě metody.

S pomocí školní psycholožky Mgr. Martenkové jsme provedli dvě stejná sociometrická měření s odstupem pěti měsíců. Pro měření jsme využili dotazník B3 PhDr. Richarda Brauna, ke kterému má paní psycholožka licenci na software a patřičné proškolení. První bylo provedeno před tvorbou časové osy příběhu, druhé po poslední z premiér dokončeného filmu v Modřanském biografu. Zajímalo nás, zda v klimatu třídy dojde k posunu, identifikovatelné tendenci.

Vlastní zkušenost a názory žáků na proces jsem ověřil dotazníkovým šetřením provedeným v květnu 2016. Použil jsem stejný dotazník jako v roce 2014, kdy jsem ověřoval názory jiné třídy po natáčení (posloužil mi jako jeden z pramenů pro bakalářskou práci). Dotazník má deset položek, osm z nich využívá numerické škálování, na jaké jsou žáci zvyklí ze školy, tedy 1–5. Dvě otázky jdou otevřené. Zajímal mě nejen výsledek současný, ale i jeho srovnání s kolektivem, se kterým jsem natáčel v roce 2014, kdy jsem nebyl třídní (šlo o skupinu německého jazyka, kterou jsem vyučoval).

5 Charakteristika třídy, jednotlivých žáků, naše vzájemná zkušenost před školním rokem 2015/2016

Na počátku školního roku 2014/2015 mne paní ředitelka požádala, abych převzal třídnictví v tehdejší 7. třídě. Dle jejího názoru v kolektivu nebylo dobré klima, a to jak ve vzájemných vztazích žáků, tak v interakci s třídní učitelkou. Mým úkolem mělo být jednak pomoci zformovat funkční kolektiv a také napomoci atmosféře ve vyučovacích hodinách. Úkol jsem přijal nerad, protože jsem ve třídě učil v předcházejícím školním roce dějepis a hodiny byly vysilující. Děti na sebe často žalovaly, bylo těžké zde vytvořit přívětivou pracovní atmosféru.

Narušené vztahy prokázala i intervence, kterou zde na žádost školní preventistky provedla Dr. Lenka Marušková 17. 9. 2014.: „...bylo konstatováno, že se jedná o třídu rozhádanou...vyučování i přestávky zde byly neklidné...“⁶⁷ Ve zprávě zmiňovala dlouhodobý rozpor mezi chlapci a dívkami: „ Za důvody nespokojenosti většina žáků uvádí dělení třídy na dvě velké skupiny, které spolu nekomunikují-na kluka a holky. Jako další důvody nespokojenosti byla uváděna nerovnoprávnost, povyšování, hluk. Problémy nejsou řešeny kolektivně v klidné atmosféře.“⁶⁸ Na druhé straně zde bylo zřejmé očekávání a chuť k pozitivní změně v souvislosti se změnou třídního: „ O situaci třídy v minulosti se žáci nezmiňovali, tématem třídy byla přítomnost a budoucnost“⁶⁹.

Ve třídě jsem kromě dějepisu převzal po bývalé třídní český jazyk, což mi umožnilo trávit s dětmi více času. Žáky jsem motivoval společnými aktivitami, naším pravidlem se stalo, že každá úspěšná akce otevírá dveře té další. Slíbil jsem třídě školní výlet na konci roku a společné natáčení filmu ve druhém pololetí, v hodinách slohu jsme se v návaznosti na učivo věnované vyprávění učili výstavbě příběhu s využitím témat pro společný film do soutěže Antifetfest.

V prvních dvou měsících do mé práce zasahovala bývalá třídní učitelka, která vnímala odebrání třídy jako křivdu. Vše vyvrcholilo konfliktem, kdy za mé přítomnosti komentovala před matkou žáka z mé třídy jeho spolužáky jako příčiny jeho problémů,

⁶⁷ viz Zpráva z intervence dne 17. 9. 2014, příloha č. 1

⁶⁸ dtto

⁶⁹ dtto

kteře nalézala v dalším žákovi třídy, jehož jméno před matkou vyslovila. Problém jsem řešil asertivně, s nabídkou jednání za účasti vedení školy, pak její vměšování ustalo.

První pololetí vyvrcholilo školou v noci v předvečer předvánoční besídky, která se mimořádně vydařila a dodala žákům potřebné sebevědomí pro další akce.

Po vánočních prázdninách přinesla žákyně Romana námět pro náš film, který třída s nadšením přijala. Šlo o téma sexuálního zneužití, které jsme za asistence školní psycholožky rozpracovali do scénáře tak, aby bylo pojato vkusně a citlivě.

Natáčení snímku s názvem Nejsem tvoje princezna⁷⁰ jsme dokončili 30. března 2015, třídní premiéra snímku byla velmi emotivní a reakce dětí nadšené. Celoškolní premiéru o několik dní později děti vnímaly jako velké zadostiučinění, neboť snímek třídy se špatnou pověstí přijali spolužáci pozitivně. V soutěžním kole Prahy 12 získal snímek první místo, takže postoupil do finále, kde se umístil jako třetí.

Vyhlášení třetího místa ve finále Antifetfestu 2015 v kině Lucerna

⁷⁰ Nejsem tvoje princezna. In: *Youtube* [online]. 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FsHv-qYvoug>

Velký úspěch v reprezentaci školy i městské části přinesl další bonusy. Nejprve byla třída pozvána na radnici, kde ji přijala paní místostarostka a paní koordinátorka prevence pro Prahu 12. Děti si bez problémů a přirozeně povídaly s dospělými o své filmařské zkušenosti a na závěr jsme dostali volné lístky do zoo, kam jsme šli den před vysvědčením. Ještě předtím, v první půli července, jsme absolvovali úspěšný a bezproblémový čtyřdenní výlet na Moravu.

Nejen dle mého názoru, ale i podle většiny vyučujících a žáků se během školního roku klima ve třídě znatelně zlepšilo.

Pro lepší orientaci v dynamice vztahů ve třídě se pokusím o stručnou charakteristiku žáků, jejich aktivity v rámci kolektivu a tam, kde to považuji za podstatné i jejich zázemí. Žáky jsem seřadil s ohledem na jejich vzájemné vazby⁷¹:

Dan: Bývalou třídní vnímán jako nejproblémovější žák, popsala mi jej jako „největší problém“. Chlapec měl těžké dětství. Je dyslektik. Je velmi aktivní v kolektivu, snaží se urputně o uznání, přijímán s výhradami.

Touží po kamarádství s Václavem, před kterým se předvádí.

Roman: Žije ve střídavé péči. Dyslektik, školní prospěch na hranici prospívání. Má výchovné problémy, zejména kvůli vulgaritě a chronickému neplnění povinností, ve třídě zastává roli šaška. Spolužáci jej berou s výhradami.

Václav: Porucha pozornosti, impulzivní. Střídavá péče. Ve třídě kamarádí s Danem a Romanem, je z nich nejoblíbenější mezi ostatními spolužáky.

Darek: Nižší kognitivní schopnosti. Naivní, neumí komunikovat s dětmi, bývalá třídní mi jej doporučila jako cenný zdroj informací. Stojí na okraji kolektivu.

Martin: Dyslexie a s ní spojená porucha řeči (zadrhávání a vkládání nadbytečných samohlásek při nervozitě), problémy s empatií, velmi inteligentní. Harmonické rodinné prostředí, sportovec. Ve třídě kamarádí s Davidem, Josefem a Markem, kteří jsou k němu tolerantní a berou ho. Ostatní třída jej přijímá s výhradami.

Marek: Velmi inteligentní, empatický, přátelský, oblíbený spolužák i učiteli.

⁷¹ Abych ochránil citlivé údaje, jsou jména změněna a charakteristiky pouze obecné. Původní znění charakteristik je v příloze 4.

Josef: Sportovec na vrcholové úrovni, hraje hokej, zároveň vynikající žák obdařený silnou vůlí. Harmonické rodinné prostředí. Oblíbený spolužáky i učiteli.

David: Autor scénáře, inteligentní, umělecky zaměřený, skládá hudbu na počítači. Spolu s Martinem se věnuje sportu, harmonické rodinné prostředí. Oblíbený spolužáky i učiteli.

Michal: Bezproblémový žák se smyslem pro humor, snaha být aktivní, ostatními přijímán s výhradami. Kamarádí s Dominikem a Jakubem.

Dominik: Bezproblémový žák s dobrým prospěchem, zájem o komiksy a filmy. Harmonické rodinné prostředí.

Jakub: Průměrný žák, častá nemocnost a matkou omluvená absence. Většinou mu absence brání účastnit se třídních akcí, zejména těch mimoškolních.

Běla: Průměrná žákyně, od dětství kamarádí s Josefem, mají přirozený vztah „bratra a sestry“, na vrcholové úrovni sportuje, harmonické rodinné prostředí. Kamarádí s Magdou, je oblíbená spolužáky, ale s Danem a Václavem má často spory, ve kterých vystupuje jako rovnocenný soupeř,

Magda: Průměrná žákyně, podezření na negativní sebevnímání. Oblíbená spolužáky, kteří o ni mají obavy.

Romana: Inteligentní, kamarádká, autorka námětu a scénáře snímku ze sedmé třídy. Oblíbená spolužáky i učiteli.

Pavla: Průměrná žákyně, výrazná osobnost s vlivem na dívky, u jejích aktuálních kamarádek se zpravidla zhorší prospěch. V aktivitách třídy pasivní. Třída ji bere s výhradami, u učitelů neoblíbená.

Žaneta: Studijní nadprůměr díky disciplíně a tlaku rodiny, v osmé třídě zhoršení. Dívky ji přijímají s výhradami, chlapci bez problémů. V aktivitách třídy pasivní a ve vleku Pavly.

Johana: Stojí často mimo kolektiv, pasivní pozorovatel, na začátku osmé třídy si sedla vedle tichého spolužáka, aby měla „klid na učení“

Karel: Mírně nadprůměrné studijní výsledky, problematické zázemí, přátelský, k učitelům až devótní, spolužáky oblíbený pro humor. Kamarádí s Petrou a Viktorií. V třídních aktivitách aktivní.

Petra: Nadprůměrná inteligence, ale slabá píle. Velmi sečtělá, výrazná osobnost. Střídavá péče. Podezření na negativní sebevnímání. V aktivitách třídy aktivní, oblíbená pro humor a inteligenci. Byla negativně vnímána částí učitelů, ale v osmé třídě došlo k obratu k lepšímu.

Viktorie: Nadprůměrný prospěch, pilná, tichá. Pasivní.

Katka: Vynikající studijní výsledky, oceňována pro férovost, kamarádkost ke všem. Velmi tichá, zúčastňuje se všech třídních aktivit, ale sama nebývá iniciátorem.

6 Zamýšlený časový rozvrh procesu

Návrh vychází z osvědčeného postupu, praktikovaného (a zdokonalovaného) od školního roku 2009/2010, tedy od druhého filmu realizovaného za mé asistence a dohledu.

září 2015: V některé z hodin slohu vyzvu žáky, aby uvažovali nad tématem nebo přímo námětem pro letošní Antifetfest, termín začátku práce na filmu stanovím na počátek října. Seznámím žáky se zamýšleným časovým rozvrhem.

Na třídních schůzkách si zajistím souhlas rodičů s natáčením.

říjen 2015: V první říjnové hodině vyzvu žáky, aby představili své náměty. Připravím si náhradní námět pro případ, že žáci nic nepřinesou⁷². Odhlasujeme vítězný námět, který prodiskutujeme z hlediska příběhu, na tabuli napíšeme všechny postavy, vyzvu žáky k úvaze o jejich obsazení a zároveň k úvaze o rozdělení dalších funkcí ve filmovém štábu.

listopad 2015: Casting rolí a funkcí, hlasování. Příběh budeme vymýšlet s představou konkrétních tváří spolužáků, což pomůže v jeho zpřesňování a ukotvení.

prosinec 2015: Brainstormingová hodina. Pozveme paní ředitelku a paní psycholožku jako pozorovatele s právem komentáře. Na tabuli nakreslíme časovou osu, do ní zapíšeme chronologicky události, jak půjdou ve filmu za sebou. V této hodině budeme vršit nápady. Na konci hodiny se osa vyfotí a poslouží ke tvorbě scénáře těm, kteří si tento úkol zvolí.

leden až březen 2016: Vlastní realizace, jak v hodinách slohu, tak ve volném čase.

konec března 2016: Střih s asistencí žáků, kteří o to budou mít zájem.

⁷² Dlouho uvažuji o natáčení parodie na sci-fi s názvem Kosmický flák Čenda. Zatím je průběh vždy stejný, žáci se pro příběh vždy nadchnou, ale pak dáme přednost jejich námětu. Poprvé se tento postup objevil ve školním roce 2009/2010, od té doby se opakuje prakticky každý rok...

31. března 2016: Odevzdání digitálního nosiče s filmem a přihláškou na podatelně Městského úřadu Prahy 12.

4. dubna 2016: V pondělí třídní premiéra za účasti paní ředitelky a paní psycholožky, v týdnu o velké přestávce školní premiéra pro žáky a zaměstnance školy.

konec dubna: Modřanské kolo soutěže Antifetfest v Modřanském biografu za účasti celé třídy.

7 Chronologický průběh procesu, zúčastněné přímé pozorování

16. 9. 2015

První hodina slohu v novém školním roce. Vybízím k vymýšlení námětu pro tento rok. Michal se hlásí s tím, že už máme Čendu⁷³. Souhlasím, ale připomínám, že pokud se objeví žakovský námět, dáme mu přednost. Opakujeme vypravování a jeho fáze s využitím příběhu, který jsme natočili loni. Atmosféra je velmi příjemná, dětem se chce spíše vzpomínat než opakovat. Po hodině za mnou přichází David s Josefem. David se omlouvá za to, že mají námět, ujišťuji jej, že mě potěšil. Josef vysvětluje, že příběh bude vycházet z jeho zkušenosti hráče hokeje a bude o zneužití anabolik ve sportu. Chválím za neotřelý námět.⁷⁴

4. 11. 2015

Po předchozí domluvě s Davidem zařazujeme do hodiny slohu casting. Stručně seznamuji žáky s námětem, jak si jej pamatuji od září, David mě přerušuje s tím, že udělali nějaké změny, ptám se, zda souhlasí postavy, říká, že ano, ale nějaké přibyly. Radostně komentuji, že to znamená, že si zahraje každý, kdo bude chtít. Hlásí se Dan, že by si letos chtěl zahrát, že se minulý rok styděl a pak ho to mrzelo. Václav mu připomíná, že hrál, Dan soudí, že málo. Přerušuji je s tím, že každý, kdo bude chtít, si zahraje a každý, koho navrhneme, má právo odmítnout a nic mu nebude vyčítáno. David s Josefem vypisují na tabuli postavy tak, jak si vzpomínají, v podstatě od hlavní po vedlejší. Nakonec dojdou k šesti postavám.

Petra se hlásí, že si ráda zahraje, ale jen „křoví“, konstatuji, že to rozhodně bude zapotřebí a ptám se, jestli si někdo vůbec nepřeje objevit se ve filmu, nikdo se nehlásí, což mě překvapuje, čekal jsem, že zvedne ruku Johana.

Nabízím Davidovi, aby si vybral roli, protože je autorem námětu, řekne, že nechce hrát, protože by se chtěl věnovat režii. Navrhuje Josefa, protože s ním námět vymýšlel, souhlasím a pozoruji Dana. Je viditelně zklamaný. Ptám se, zda všichni souhlasí, žáci kývou, že ano, Dan mlčí. Hlásí se Karel, že přítelkyni by měla hrát Běla (která sedí vedle

⁷³ KFČ, Kosmický flák Čenda, viz poznámka č. 60. pozn. autor.

⁷⁴ Většina filmů pro Antifetfest se týká různých variant následujícího příběhu: Do třídy přijde nový žák, ostatní jej začnou šikanovat, žák začne brát drogy a nakonec spáchá sebevraždu. Variací na toto téma jsem za těch devět let viděl v Modřanském biografu tolik, že jsem velmi vděčný za to, že mí žáci vždy přijdou s novým tématem...

něj). Běla se červená, ale neprotestuje, některé dívky se na ni otáčejí. David souhlasí s tím, že ji chtěl obsadit sám, protože se znají od školky. Hlásí se Dan, že ze školky se jich zná půlka, třeba i on. Marek zasahuje s tím, že Josefovi a Bělini rodiče se kamarádí a bydlí v jedné čtvrti, takže jsou jako „brácha a ségra“. Ptám se Běly, jestli souhlasí, dodávám, že si myslím, že je to skvělý nápad. Je pro.

Abych předešel dalším konfliktům s Danem, ptám se Davida, co by mohl hrát. Navrhuje dealera se zakázaným dopingem. Dan souhlasí a přetahuje si kapuci.

David dále jmenuje Marka a Václava jako kamarády z hokeje, ptá se, kdo by si chtěl zahrát Bělinu kamarádku. Žáci volají, že Magda, ale ta roli odmítá, stačí jí být „křoví“. Po chvíli ticha se přihlásí Romana, David je spokojený. Ptám se, zda nám k filmu složí hudbu, je z nápadu nadšený a slibuje, že mi pošle své nové skladby na e-mail. Řešíme problém, zda kamarádi z hokeje mohou být zároveň spolužáci, Josef míní, že to není problém, pokud by šlo o sportovní školu. Vzhledem k délce filmu do patnácti minut soudí David, že by nebylo dobré vymýšlet více postav, takže bude ideální, když budou spoluhráči zároveň spolužáci. Dodává, že právě jeden z nich by měl Josefovi nabídnout kontakt na dealera, pro tuto roli navrhuje Marka. Ptám se, zda má o roli ještě někdo zájem, nikdo se nehlásí a Marek roli přijímá.

Martin se hlásí, že by chtěl obsluhovat kameru, všichni souhlasí, že se minulý rok osvědčil.

10. 12. 2015

Brainstorming, tvorba časové osy

V zadní lavici sedí paní ředitelka, přítomni všichni žáci, psychologka se omluvila z rodinných důvodů. Začínám motivační řečí, shrnuji úspěch minulého roku, ale vybízím k natáčení pro radost, nikoli s vidinou úspěchu v soutěži. Připomínám, že námět dodal David. Vyzývám jej, aby řekl třídě ucelený příběh filmu s tím, že se pokusím zapisovat stěžejní události do časové osy. Diskuse začne, až David svůj příběh představí. Josef upozorňuje, že David má na lavici hotový scénář. Překvapeně jej vyzvu, aby jej šel představit. David nejprve vypráví obsah stručně, jako příběh kluka, který si vypěstuje závislost na něčem, co je normálně zdravé, a závislost mu přinese nejen zdravotní následky. Připomíná, že hlavní roli bude mít Josef. Hraje hokejistu, který si přibírá stále více tréninkové zátěže, až ji přestane zvládat. Postupně ztratí čas na kamarády, začne mít

problémy ve škole. Kamarád mu nabídne nelegální látky, jejich kombinace s alkoholem po prohraném zápase mu následující den způsobí kolaps v hodině u tabule. Odveze jej sanitka, po propuštění z nemocnice si uvědomí, že mohl zemřít, a látky přestane brát, sportu se věnuje v rozumné míře. Chválím Davida za dobrý konec.

Roman se ptá, jestli bude mít přítelkyni. Třída se směje, uvolňuje se napětí, všichni se baví tím, že Roman nedával pozor, když jsme rozdávali role. David přitakává, přítelkyně bude mít důležitou roli, protože hlavního hrdinu neopustí, i když na ni kašle a pohádají se. Když vyjde z nemocnice, omluví se jí a uzná svou chybu.

Chci začít s budováním příběhu, David mě upozorňuje, že má story zpracovanou v bodech. Ptám se třídy, jak vyřešíme dialogy. Romana navrhuje nepsat je doslova, ale jen rámcově, připomíná, že se to minulý rok osvědčilo. David navrhuje, že body vypíše na tabuli sám, pobaveně mu předávám křidu, žertem vyzývám paní ředitelku, aby můj plat za hodinu poslala Davidovi, jdu si sednout do katedry.

David představuje samostatně bod po bodu jednotlivé obrazy, zatímco píše, vysvětluji pojem „obraz“ třídě. David vysvětluje svůj systém značení obrazů a dnů. Třída ho napjatě pozoruje, je ticho. Dívky si vyměňují pobavené pohledy. Křída skřípe a vždy po chvíli David přerušuje ticho vysvětlením posunu v ději. Z vedlejší třídy je slyšet angličtina, čemuž se občas někdo usměje. Dlouhou chvíli psaní vyplňuji otázkou třídě, jak budeme řešit přechod mezi jednotlivými dny. Martin jednoslovně hlásí „timelaps“. Marek navrhuje kalendář na stole a na zdi s měnícím se datem. Martin navrhuje snímat stejné místo krátkým záběrem z nějaké značky a pak záběry spojit a zrychlit. Chválím invenci, Roman se ptá na něco z tabule, co zatím David napsal a nemůže přečíst. David mu oznámí, že k tomu teprve dojde. Nevšiml jsem si, že se hlásí Dan, po chvíli to vzdá.

David pokračuje v líčení příběhu, mluví samostatně. Popisuje, jak hlavní hrdina dostane pětku z důležité písemky, protože se neměl čas učit.

Dan navrhuje komplikaci, mohl by přijít pozdě do školy, David souhlasí a nápad zapisuje. Řešíme, jak natočit tréninky. Josef navrhuje využít tělocvičnu pro posilovací fázi. Pro záběry z hokeje navrhuje, že svěří kameru mamince, která s ním na tréninky i zápasy jezdí. Josef, Marek a Martin se překřikují a navrhují různé záběry z tréninku. Marek navrhuje, aby učitel tělocviku, který hraje trenéra, křičel z lavičky: „Tohle je hokej a ne basket, hrajte pořádně!“ Dodává, že bychom mohli v šatně natočit s hlavním hrdinou a jeho partnerkou

„nějaký intimčo“. Pavla se probrala a hlasitě se směje. Vysvětluji, že míra „intimča“ se omezí na projevy každodenní starosti. David opakuje, že proto vybral Lindu, protože jsou s Josefem „jako brácha a ségra“.

Vymýšlím, že bychom natáčeli při škole v noci. Martin vykřikuje, že se v problému přestává orientovat. Raději se vracím ke scénáři. David pokračuje, třída se zklidnila.

Viktorie a Petra se zjevně baví o něčem vlastním, zbytek třídy zatím udržuje pozornost. David mluví o látce, kterou má brát hlavní hrdina, Roman navrhuje, že by to mohlo vypadat jako vitamíny pro děti – marťanci. Josef říká, že se většinou používají injekce.

Martin se vrací k časové ose, ujasňuje si pořadí scén v ději. David trpělivě vysvětluje.

Ve třídě se ozývá šum, pozornost většiny upadá. Dan se přihlásil, vzápětí se omluvil, že zapomněl, co chtěl říct. Michal navrhuje diskvalifikaci mužstva pro doping. Josef popisuje, jak kontroly moči probíhají, je veselo. Roman navrhuje fingovat odběr krve pomocí plastelíny.

Josef popisuje své zkušenosti ze sportu.

David dokončí příběh, Marek navrhuje žertovná jména pro hlavního hrdinu, hodina končí ve smíchu.

18. 12. 2016

Josef mi přinesl záběry z hokejových tréninků a zápasu, ve kterém dostal tři góly, děkuji mu a jeho mamince, máme spoustu materiálu.

Po Vánocích přichází období chřipek a lyžařský výcvik, nakonec onemocní David, takže se vše zpožďuje, píše mi e-maily, abych nezačínal točit bez něj. Nakonec napíše rozsáhlý dopis s instrukcemi, který mám ve třídě veřejně přečíst, stane se 9. 2. 2016, den před natáčením. Dopis obsahuje detailní instrukce nejen pro Martina, ale i pro Bělu a obecně pro dvě scény, které máme točit. Martin viditelně trpí, třída se baví.

10. 2. 2016

Začínáme natáčet. Natáčíme scénu ve třídě, žáci píšou písemku, hlavní hrdina odevzdá prázdný papír. Martin chce točit i rozdávání opravené písemky, Petra mu vysvětluje, že žáci nemohou mít stejné oblečení, když jde o jiný den. Děkuji Petře, vysvětluji roli skriptu

ve filmu a prosím ji, aby na podobné věci dávala pozor. Nemůžeme začít, žáci mají stále nějaké připomínky. Martin se ptá, jak obsadíme dospělé role. Jako učitele navrhuje mne, jako trenéra kolegu, který učí tělocvik a pomohl nám už v minulém roce, ve scénáři je také postava doktora. Hlásí se Darek, že by jej hrál, Martin vykřikuje, že to je blbost a film by byl trapný, vysvětluji Darkovi, že by role dospělých neměli hrát žáci, pokud chceme, aby film působil věrohodně. Nabízím mu, že by mohl v následující scéně rozdávat testy, je potěšen. Potřebuji ještě jednoho, hlásí se Žaneta. Natáčíme, Martin snímá od tabule do třídy, žáci sedí a čekají, až dostanou papír, já dávám „instrukce k písemce“, najednou si Dan uvědomí, že nemůže být v záběru, když hraje pouličního dealera. Schovává se za katedrou, opakujeme scénu, Martin s kamerou jde s rozdávatelkami k Josefovi. Když se otočí v protisměru k tabuli, přeruší natáčení s tím, že Danovi vykukuje zpod katedry hlava. Všichni se smějeme dealerovi pod katedrou, Dan jde na chodbu a na třetí pokus scéna vyjde.

Ve třídě dnes chybí David, natáčení organizuje Martin, mám obavy, jak bude natáčení vypadat, až se David uzdraví, vzhledem k Martinově ambicióznosti.

12. 2. 2016

Dnes se točí nejtěžší scéna filmu, zhroucení hlavního hrdiny před tabulí. David je stále nemocný, takže se velení ujímá znovu Martin.

Dominik, Dan a David jdou do tělocvičny pro žíněnku, aby hlavní hrdina padal do měkkého. Zatím Martin organizuje první záběr a ostří.

Začínáme pohledem k tabuli, vyvolávám Josefa. Natočíme scénu, Martin kontroluje záběr v kameře, zjišťuje, že se do ní Darek upřeně zahleděl. Třída se směje, Martin cholericky vykřikuje: „Nečum do té kamery“ a vrací se do výchozí pozice na opačné straně třídy. Než stihnu zasáhnout, přichází k Darkovi Marek a s mírným úsměvem mu říká: „Darku, nic si z toho nedělej, znáš Martínka, von to trochu přehání, jen se mu nekoukej do té kamery.“ Zdá se, že jsou všichni v klidu, nezasahují.

Znovu natáčíme vyvolání k tabuli, už bez problémů. Jdeme na scénu zhroucení před pádem k zemi. Martin natáčí z mnoha úhlů, snažím se mu vysvětlit, že ne všechny záběry použijeme, protože pád nemůže trvat minutu, zjevně ho to mrzí. Když natáčí Martin Josefův pohled, uvědomí si Johana, že by byla příliš vidět v první lavici, žádá, zda může jí

více dozadu. Ptám se Martina, jestli ji už nemá natočenou jinde vpředu, po krátké kontrole ji pouštíme, odchází s úlevou. I při těchto zdlouhavých peripetiích třída reaguje vzorně, zdá se, že se všichni baví.

Natáčíme dopad těla z nízké výšky bez žíněnky, tělo mlaskne tak, až se lekne.

Poslední záběr je dobíhající třída a oživování, první má doběhnout Běla, pak já, mám podat Markovi telefon pro záchranku, zjistit puls, a pak začít masáž srdce.

Nacvičujeme přiběhnutí, Běla všechny pobaví, když zapomene vyběhnout, takže je jediná, kdo chybí v záběru. Následující pokus pokazím já, když dostanu při masáži záchvat smíchu. Nakonec se scéna podaří, všichni máme dobrý pocit. Kluci jsou aktivnější než dívky, které ale dělají, co je třeba.

Scéna kolapsu před tabulí (z filmu *Priority*)

8. 3. 2016

Točíme před školou, Martin organizuje třídu při vycházení ze školy, natáčí dvakrát z různých úhlů. Odděluje se skupinka, která bude natáčet další záběr, ve kterém hlavní hrdina jde s kamarády a přítelkyní ze školy a konverzují. Ve skupině je Martin, Josef, Marek, Václav, Běla a Romana. Beru si ostatní bokem, je těžké udržet potřebné ticho, a

proto odcházíme na školní hřiště a později do školy s tím, že až bude scéna natočena, skupinka se k nám zase připojí.

Jde o první natáčení dialogu. Václav, Martin, Marek, Josef a Běla⁷⁵ popisují, že se zhruba domluvili na kostře rozhovoru, pak vše nechali přirozenému toku řeči. Marek připomíná erotický žert, který si do scény vymyslel, a který pak při promítání v kině nikdo nepochopil (šlo o hru se slovem udělat). Scénu režíroval Martin, první záběr se povedl bez problémů na druhý pokus. Druhý, rozloučení s kamarády a samostatný odchod dvojice, se zkomplikoval, protože se nedomluvili na signálu, kterým scénu ukončí. Martin filmoval, Běla s Josefem odcházeli, a protože měli strach se otočit, aby scénu nepokazili, šli dál po poměrně dlouhém rovném úseku. Zároveň si Martin nebyl jistý, co dvojice zamýšlí, takže točil a čekal, až dokončí dialog. Načež mu do záběru vstoupila stará paní s pejskem s dotazem: „Vy točíte film?“

Spolužáci na cestě ze školy (z filmu *Priority*)

Mezitím jsem se s větší skupinou vrátil do školy, skončila hodina, a protože se filmaři nevraceli, vydal jsem se je hledat. Naštěstí jsme se setkali nedaleko školy a Marek, který viděl můj výraz, preventivně vykřičel celý příběh už z dálky. Nakonec jsme pobavili celou třídu.

⁷⁵ Následující informace čerpám z audiozáznamu ohniskové skupiny.

10. 3. 2016

Po nemoci se vrací David. Před hodinou mne žádá, aby mohli scénu v šatně natočit sami, že to bude i tak dost náročné. Po dohodě s učitelem tělocviku máme uvolněnu jednu šatnu u tělocvičny, která má suplovat šatnu na hokejovém stadionu. Josef přinesl chrániče a ostatní vybavení, abychom místu dodali punc autenticity. Odchází Josef, David, Dan, Martin a Marek, mají natáčet rozhovor v šatně, při kterém Markova postava nabídne kontakt na dealera. Následuje scéna rozhovoru před zápasem.

Marek hraje někoho, kdo je „vyšší a silnější než já sám“, má pocit, že přehrává. Jako jediný hraje opravdu zlého člověka, mají spor s Martinem o pojetí postavy, protože Martin jej vnímá jako někoho, kdo kamarádovi nabídne výpomoc.⁷⁶

Únava hlavního hrdiny v šatně po tréninku (z filmu *Priority*)

Natáčení v šatně bylo pro Davida první. Soudí, že ještě nebyli sladění, a proto nešlo dobře. Obecně si myslí, že druhá polovina natáčení byla mnohem lepší, protože se všichni sešli. Navíc musel scénář třikrát přepisovat, protože až při natáčení zjistil, že některé scény na sebe dobře nenavazují.⁷⁷

⁷⁶ Myslím, že tento druh sporu je pro Martina velmi potřebný, protože často špatně „čte“ situace v mezilidských vztazích.

⁷⁷ Bohužel mnohokrát přepsaný a přeškrtnutý scénář skončil v koši, než jsem jej stihl od Davida získat pro přílohu k této práci.

Špatně fungovala spolupráce, protože část herců dělala hlouposti: Marek dělal schválně klapku a klapal dříve, než Martin spustil kameru, až jej Martin složil na zem. Dan a Václav chrastili klíči a mluvili, ale nakonec se podřídili.

Martin, Marek a David soudí, že je jejich spolupráce dobře rozdělena. Martin je nervózní, křičí a David s Markem to zmírňují.

Odpoledne jdou David, Martin a Josef s Danem sami natáčet scénu předání dopingu od dealera. Vybírají si místo se schody do sklepa za mřížemi, které znají, protože poblíž trénují parkúr.

Předání dopingu (z filmu *Priority*)

Kluci konstatovali, že spolupráce s Danem proběhla bez problémů, jako vždy když není přítomen Václav, soudí, že se Dan před Václavem předvádí. Všichni se shodují, že se Dan předvádí před Václavem, ale ne naopak, a obecně že se Dan rád předvádí a že má „asi nějaký problém“. Nejhorší situace prý nastává, když jsou pohromadě Dan, Václav a Roman.

Kluci shrnují, že letos nevyužili Romana při natáčení, protože je „nekonstruktivní“, ze všeho si dělá legraci, aby zakryl, že něčemu nerozumí.

11. 3. 2016

Scéna na školním hřišti. Točili nadvakrát, problém byl s počasím. Nejprve natočili záběry na lavičkách a pak hádku s fackou. Tu roztočili, ale pak ji museli natočit celou znovu, protože byla jiná oblačnost a světlo. Scénka na lavičkách byla konfliktní, protože holky – Běla a Romana se neustále smály a všichni prý dělali „kraviny“. Václav propadl depresi a schoulil se do klubička, zatímco Martin ječel. Tomu se bohužel všichni smáli, což Martina „vytáčelo“ ještě více, navíc se k Václavovi připojil Dan, který ve scéně sice není, ale přišel mu dělat společnost. Když David viděl, že Martinovo ječení ostatní spíše povzbuzuje, šel za Václavem a tiše mu domluvil, což zabralo. Nakonec se uklidnili, ale několikrát museli začít znovu, protože dívky se „hihnaly“. V této scéně David předříkával dialogy, protože bylo důležité, aby v nich zazněly všechny informace nezbytné pro další vývoj příběhu.

Hádka s fackou (z filmu *Priority*)

12. 3. 2016 (sobota)

Dotáčení scény na školním hřišti. Nejprve nastal problém, protože Josef nechtěl dostat facku. Nakonec mu David s Bělou předvedli, že to není tak hrozné, takže souhlasil, nicméně facku dostal reálně a opakovaně. Při chůzi a dialogu, který facce předchází, si

Běla třikrát spletla jméno, místo aby hlavního hrdinu oslovovala filmovým jménem, Tome, říkala mu Josefe, jak je zvyklá. Martin prý začínal být „nevrlej“. Běla se styděla a mluvila potichu, přiznává, že to pro ni nebylo lehké, protože nemá ráda natáčení a projevy na veřejnosti. Po natáčení mi řekla, že nikdy neuvažovala nad tím, že by přestala hrát, protože nás nechtěla zklamat, ale bylo to pro ni obtížné.

Po facce Josef slíbil Běle odvetu, ale všichni se smáli, že by to nikdy neudělal.

14. 3. 2016

Scéna před poliklinikou. Začíná Matějovým příchodem do nemocnice, který natočili bez problémů napoprvé. Následuje scéna propuštění hlavního hrdiny z nemocnice. Martin si chtěl nejprve natočit pohled hlavního hrdiny, vycházejícího hlavními dveřmi ven, z ruky, přičemž měl konflikt s nějakou „paní sekretářkou“, která po něm vyžadovala povolení k natáčení. Martin jí vysvětlil, že netočí v útrokách nemocnice a že jistě nechce kazit amatérské natáčení mladým lidem, načež odešla a přišel jiný zaměstnanec, se kterým se dohodli, že si to natočí a paní nebude provokovat.

Omluva beze slov (z filmu *Priority*)

Poté se točí scéna setkání hlavního hrdiny s jeho dívkou, která na něj čeká před nemocnicí. Martinovi hodně záleží na dialogu, ale vždy, když zazní jeho část (ve které se hlavní hrdina

omlouvá za své chování), projede kolem hlasité auto.⁷⁸ Vrchol nastal, když přijelo auto, které rozváží mléko a do křehkého dialogu u městské polikliniky na sídlišti se ozvalo kravské bučení z reproduktoru.

16. 3. 2016

Scéna v nemocnici (žáci uvolnění z hodiny, natáčejí v masážním salonu zapůjčeném paní masérkou, která má v naší škole pronájem). Hlavní hrdina leží v bezvědomí v nemocnici a dívka jej přejde navštívit, chvíli jej drží za ruku. Po probuzení za ním přijde spolužák, který mu před časem dal kontakt na dealera. Nabízí mu nové prášky jako omluvu za problémy. Při natáčení této scény si Martin všiml, že Marek nemá stejnou bundu, jako když vchází do kliniky (scéna se natáčela před dvěma dny). Vyřešili to tak, že do pokoje vchází bez bundy, jako že si odložil. Všichni si pochvalují, že natáčení této scény proběhlo bez zádrhelů a rychle.

23. 3. 2016

Poslední natáčení, vracíme se ke scéně ve třídě: pozdní příchod hlavního hrdiny, žáci dostávají písemky, jeho vyvolání k tabuli a následné zhroucení. Zůstávám definitivně v roli pozorovatele. David se postaví před tabuli a všem vysvětluje, jak bude záběr vypadat. Martin kontroluje záběry natočené 12. 2., zda souhlasí oblečení. Včera si při stejné kontrole všichni dělali poznámky, takže je to v pořádku, také mám stejné tričko, upravil jsem si i vousy. Johana si sedá do zadní lavice. Dan jde sám na chodbu, aby nebyl v záběru. Natáčíme Josefův pozdní příchod a dialog, který předchází jeho zhroucení u tabule. Přestože scénu natáčíme několikrát z různých úhlů, vše se odehraje naprosto bez problémů, všichni plníme Davidovy pokyny, za dvacet minut je hotovo. Ve třídě panuje slavnostní nálada, protože jsme natočili poslední záběry.

Ptám se, zda někdo přijde v sobotu, kdy chci film stříhat, hlásí se půlka třídy. Vysvětluji, že budu rád, ale že je proces časově náročný, a ať se připraví na to, že se stříhá celý den. Josef se ptá, zda si bude moci stříh zkusit, totéž si přeje Martin. Nabízím jim, že budu stříhat podle jejich pokynů, a až budou mít pocit, že pochytili, jak na to, vystřídáme se.

⁷⁸ nakonec jsme při střihu vynechali zvuk této scény úplně, protože byl nepoužitelný a nahradili jej hudbou.

26. 3. 2016 (sobota)

V sobotu ráno začínáme stříhat, dorazil Martin, Josef a David. Asi hodinu stříhám dle jejich pokynů, práce jde velmi pomalu, protože se jim snažím vycházet vstříc, ale zároveň dovést snímek k použitelnému tvaru. Střetává se zde realita s představou, protože kluci zjišťují, jak málo materiálu se ve skutečnosti využije. Nakonec se domluvíme, že si prohlédneme, co jsme natočili, a domluvíme jak dál, protože všichni tři naivně počítali s tím, že do oběda bude hotovo. Narážíme na problém se zvukem, o kterém Martin věděl, ale doufal, že jej ve studiu vyřešíme. Jde o to, že při natáčení foukal vítr, což při nárazech na mikrofon v kameře přehlušuje dialogy. Zvuk větru je intenzivní a velice nepříjemný na poslech. Ukazuji mu, co můžeme s pomocí speciálních efektů zachránit, a co ne, je viditelně zklamaný a všichni mají obavy, co teď se snímkem bude, když už není čas scény přetočit. Ptám se Davida, zda přinesl hudbu, na které jsme se domluvili. Překvapuje mne, jak moc se ve svém koníčku úpravy a skládání hudby zlepšil, skladba velice dobře a k filmu se hodí. Navrhuji, abychom udělali z nouze ctnost a ve scénách, kterým není rozumět, vyloučili původní zvuk a nahradili ho hudbou. Pouštím chlapcům ukázkou toho, jak to myslím, usmívají se a přichází úleva, že je snímek možné zachránit. Navrhuji, že si o prázdninách budou moci film v klidu přestříhat, pokud budou chtít. Jsou nadšení, odcházejí na oběd domů a já cítím úlevu, že mohu pokračovat svým tempem a přitom chlapci odešli spokojení. Před odchodem mne vybavili dvěma stranami pokynů ke střihu, zejména řazení a délky scén a nasazení hudby. Stříhám do noci, pak ještě v neděli dopoledne a je hotovo.

28. 3. 2016

V pondělí máme společnou až šestou hodinu, kdy si třídu s kolegyní dělíme na pracovní činnosti. Domlouvám se s ní, že hodinu spojím. Odpoledne mě čeká stříhání filmu, který natočilo pět dívek z její třídy.

Mám na patře u své třídy dohled po desáté hodině, přestávky trávím v obležení svých žáků, kteří loudí informace o filmu. Daří se mi tvářit tajemně, nebo alespoň neutrálně, posílám Elišku s Žanetou pozvat paní ředitelku a Petra s Václavem paní psycholožku na naši premiéru ve 13 hodin.

Před poslední hodinou na obě čekám před třídou, v ní je nezvyklé ticho. Obě přicházejí chvíli po zvonění, vcházíme do zatemněné třídy, počítač i projektor jsou spuštěny, reproduktory jsou zapnuty, žáci si upravili sezení jako v kině.⁷⁹

Paní ředitelka i psycholožka si jdou sednout dozadu, rozhodují se, že třídu nebudu trápit proslovem a pouštím film. Žáci jej napjatě sledují a prožívají velmi emotivně, tiše se smějí, šeptají jí poznámky, snaží se ovládat a nebýt hluční, ale občas někomu ujede hlasitá reakce. Film končí za bouřlivého potlesku a jásotu, žáci utichnou a čekají, co jim řekneme. Paní psycholožka utírá slzy, chválí třídu za společnou práci, říká, že má „husinu“. Dan vykřikne, že stejně jako minulý rok, paní psycholožka mu s úsměvem říká, že tenhle film se jí líbí ještě více, protože má v sobě naději. Paní ředitelka oceňuje společné dílo a posun, který ve svých vztazích a ve vztazích k učitelům třída udělala. Ptá se, jestli by si to někdo dokázal představit na konci šesté třídy. Hlásí se Marek, že ne, že byla třída označována za špatnou a že asi opravdu byla.

Po odchodu paní ředitelky a paní psycholožky propukne smích a veselí, žáci se překřikují, jak máme skvělý film, hlásí se Martin s tím, že po sobotě ani nedoufal v tak dobrý výsledek. Načež mě třída přemluví, že si film pustíme ještě jednou. Tentokrát promítání probíhá v uvolněné atmosféře plné žertů a komentářů a vzpomínek na příhody z natáčení.

31. 3. 2016

Odvážím dva filmy spolu s přihláškami na podatelnu Městského úřadu Praha 12.

6. 4. 2016

Premiéra filmu pěti dívek ze 7. A. Šestým rokem dodržujeme tradici premiér našich filmů pro Antifetefest ve společenské místnosti o velké přestávce. Na film se může přijít podívat kterýkoli žák od páté do deváté třídy a také zaměstnanci, kteří zrovna nemají pracovní povinnosti. Přesto že se promítá ve volném čase žáků, je vždy plno a vládne vstřícná atmosféra. Před promítáním pochválím dívky, které natočily snímek, i když se k nim

⁷⁹ V uplynulém školním roce se nám podařilo dovybavit školu projekční a zvukovou technikou, takže v současné době máme v každé třídě projektor, plátno, počítač a dřevěné reproduktory. Je to velmi výhodné v tom, že má každá třída své soukromí, ale zároveň i zodpovědnost za třídu, protože je v ní (s výjimkou jazyků) sama. Na hodiny docházíme do tříd, ale díky zasilování je snadné používání stejných materiálů pro celou školu.

zbytek třídy otočil zády. Vyučující jim vyšli vstříc a povolili natáčení v některých hodinách, ve svých hodinách pracovního vyučování jsem s dívkami konzultoval práci na snímku.

Snímek má úspěch a dívky jsou spokojené. Sleduji žáky ze své třídy, mám radost, že se nenechali strhnout rivalitou, tleskají a chovají se vstřícně. Hovoříme o promítání poslední hodinu ve slohu, žáci dívky chválí, žádám je, aby k nim byli milí, až půjdeme společně do modřanského biografu. Snažím se zmírňovat očekávání, ale je to těžké vzhledem k soutěžní podstatě festivalu

8. 4. 2016

Páteční premiéra našeho filmu. Ve společenské místnosti je nabit, po vítězství v minulém ročníku v Modřanském kole a třetím místě ve finále jsou očekávání vysoká. Při promítání sleduji své žáky. Na rozdíl od třídní premiéry jsou úplně potichu, vidím Václava, jak okřikuje spolužáky z vedlejší třídy, aby nerušili. Všichni žáci třídy sedí v jediné řadě pohromadě, napětí je i ve tvářích těch, kteří se nijak aktivně nezapojovali.

Při potlesku publika vidím úlevu, čtvrtou hodinu si místo části dějepisu povídáme, žáci mi sdělují, jak film komentovali spolužáci z vedlejších tříd. Okřiknu Martina, když prohlásí, že máme lepší film než sedmačky.

11. 4. 2016

Jsme pozváni do zrekonstruovaného Viničního domku, kde má proběhnout tisková konference při příležitosti uzavření partnerství mezi muzikálovou scénou divadla Hybernia a Antifetfestem. Paní koordinátorka prevence naší městské části a jeden z tvůrců soutěže v jedné osobě, Marie Vašáková, nás pozvala jako loňské finalisty. Akce se koná v době vyučování, děti sedí, částečně stojí v publiku vedle další školy, na místě zjišťujeme, že byly pozvány všechny modřanské školy, ale dorazily jen dvě. Přestože je ceremoniál zdoluhavý, děti jsou trpělivé a po podpisu se fotí se zpěváky. Marek mi do ucha šeptá, že si nás zjevně pozvali jako křoví, přikyvují.

Z tiskové konference při příležitosti uzavření partnerství Antifetfestu a muzikálové scény
Hybernia

20. 4. 2016

Místo vyučování jdeme na soutěž. Organizaci známe již z minulého roku, překvapí nás, že nejsme vpuštěni na místa nahoře, i když jsme přišli první. Je nám řečeno, že jsou rezervována pro hosty z radnice. O pár minut později sledujeme, jak na ně usedají žáci ze základní školy Angelovova⁸⁰.

Začíná přehlídka, letos se účastní devět snímků, po pátém následuje přestávka s občerstvením zdarma. Mezi snímky jsou zařazeny výstupy muzikálových hvězd partnerského divadla.

Před přestávkou hrají film sedmaček z naší školy. Dívky sedí mezi mými žáky, mám radost, když má třída odmění jejich film bouřlivým jásotem. O přestávce komentujeme snímky, které jsme viděli, někteří žáci se baví s kamarády z vedlejších škol, což chválím.

⁸⁰ Tato škola má nejvíce žáků v Modřanech, na ostatních školách, včetně naší, je názor, že je radnici soustavně protěžována pro voličský potenciál.

Po přestávce následují dva filmy, náš je promítán třetí. Napětí v tvářích žáků je obrovské, nikdo ze třídy nekomentuje, ani se nesměje. Když film skončí, „naše sedmačky“ jásají do potlesku ostatních, Dan, který sedí vedle mne, komentuje, že sedmačky jsou super.

Hned po posledním snímku následuje vyhlášení. Kameramanka pětice žákyň ze sedmé třídy z naší školy dostává cenu za kameru, my obsazujeme třetí místo. Nadšení se mění ve zklamání, když první místo získá ZŠ Angelovova. Sál se nesou slova o podplácení, žáci komentují film, který dle jejich názoru napsal stejný učitel jako v minulých ročnících a citují žáka, který k nám z této školy přišel a vyprávěl, že tomu tak opravdu je, že podíl práce žáků je tam minimální.

Snažím se žáky uklidnit, ale když zástupce vítězné školy řekne na pódiu při přebírání první ceny: „to jsme nečekali“, vykřikne Josef do sálu „to tady nikdo“ a sklídí salvu smíchu.

Venku před kinem si s dětmi o situaci povídám, shrnuje Marek: „Nevadí mi, že jsme nevyhráli, třetí místo je super. Ale vadí mi, že vyhrál nejblbější film.“

Třetí místo v kole Prahy 12, vyhlášení po projekcích v Modřanském biografu

8 Sociometrické měření

Pro měření klimatu třídy jsme využili sociometrický test B 3.⁸¹ Jeho zadání a rozbor provedla naše školní psycholožka Mgr. Pavlína Martenková. Měření jsme provedli před natáčením a po něm.

Testování provedeno	30. 11. 2015	26. 4. 2016
Počet žáků	22	21
Počet zúčastněných	21	21
V %	95.45	100.00
Kladné pocity 5-35, nejlepší je 5	13.62	11.52
Kvalita kolektivu 0-5, nejlepší je 5	3.29	3.67
Pocit bezpečí 1-7, nejlepší je 1	2.43	2.00
Pocit přátelství 1-7, nejlepší je 1	2.48	2.00
Atmosféra spolupráce 1-7, nejlepší je 1	2.95	2.29
Pocit důvěry 1-7, nejlepší je 1	2.80	2.86
Pocit tolerance 1-7, nejlepší je 1	3.10	2.38
Ve třídě je nešťastný žák % ANO	61.90	42.86
Ve třídě je ubližovaný žák % ANO	66.67	42.86
Do třídy se těším % ANO	90.48	76.19
Někdo mi pomůže s problémy % ANO	90.48	85.71
Problémy řešíme v klidu % ANO	76.19	90.48
Žáci v kladné polovině třídy	59.09	61,90
Počet vzájemných voleb		
kladných	24	21
záporných	9	6
Index		
kladných	1.14	1
záporných	0.43	0,29
Počet voleb celkem		
kladných	63	63
záporných	61	55
Index		
kladných	3.00	3,00
záporných	2.90	2,62

Tabulka D 1, Srovnání výsledků sociometrických měření

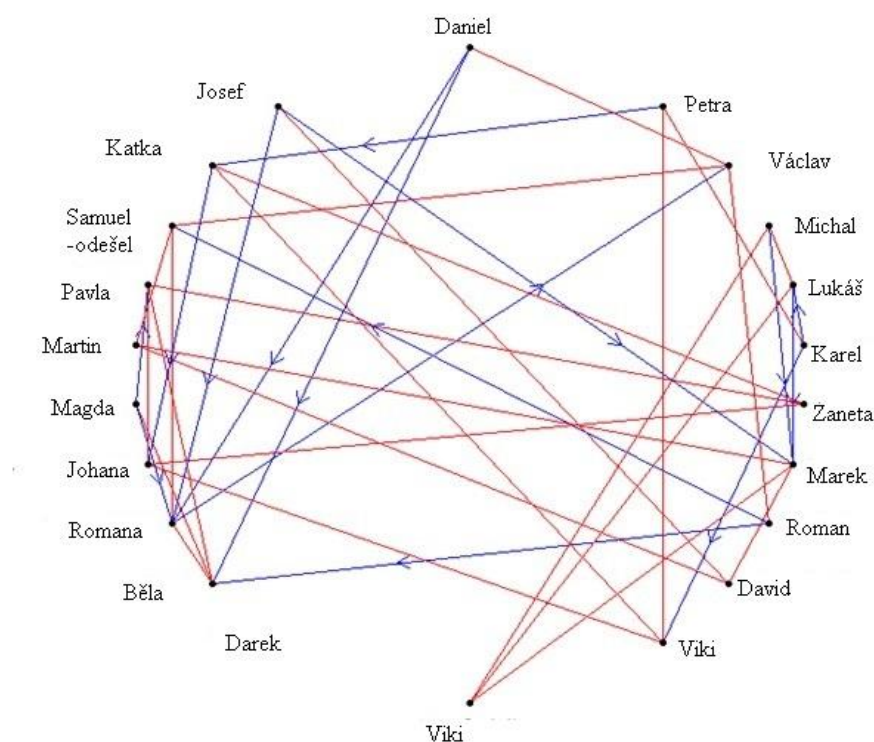
⁸¹ B3 – dotazník pro diagnostiku třídních kolektivů. *Diagnostika škol* [online].

Tabulka zachycuje v prvním sloupci měření provedené 30. 11. 2015 a druhém měření z 26. 4. 2016. První měření bylo tedy provedeno před započítím vlastního natáčení, druhé s dostatečným odstupem po něm, týden po promítání v Modřanském biografu.

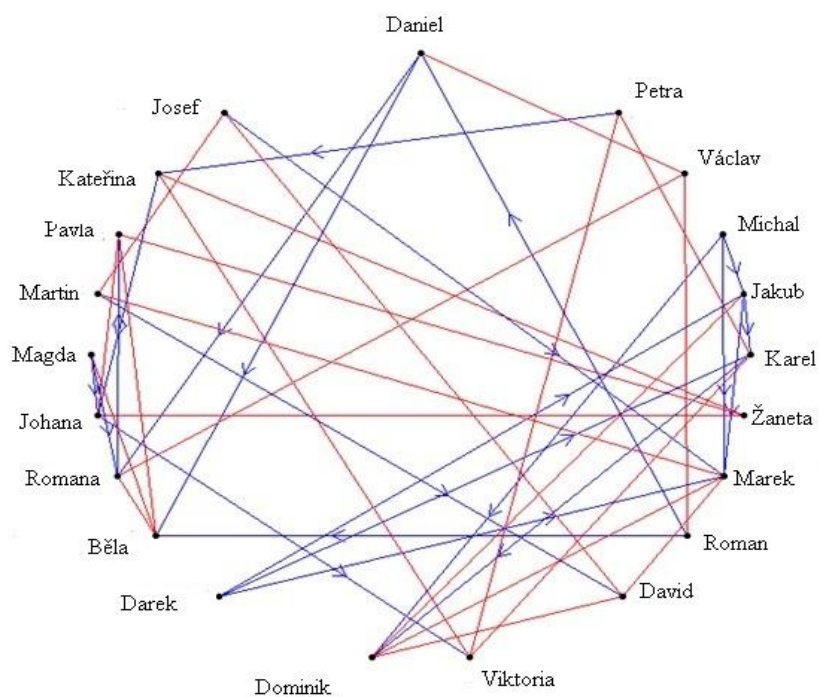
V prvním pololetí chodilo do třídy o jednoho žáka více, ale žák Samuel na jeho konci odešel, protože se jeho matka přestěhovala. Samuel měl vysokou absenci a shodou okolností právě 30. 11. 2015 chyběl, takže při obou měřeních byla třída ve stejném složení.

Vzájemné volby vyjadřují následující grafy:

Grafy 1. A a 2. A Zachycují pozitivní volby, šipka označuje směr, červená vzájemnou volbu. Oprav Daniela na Dana

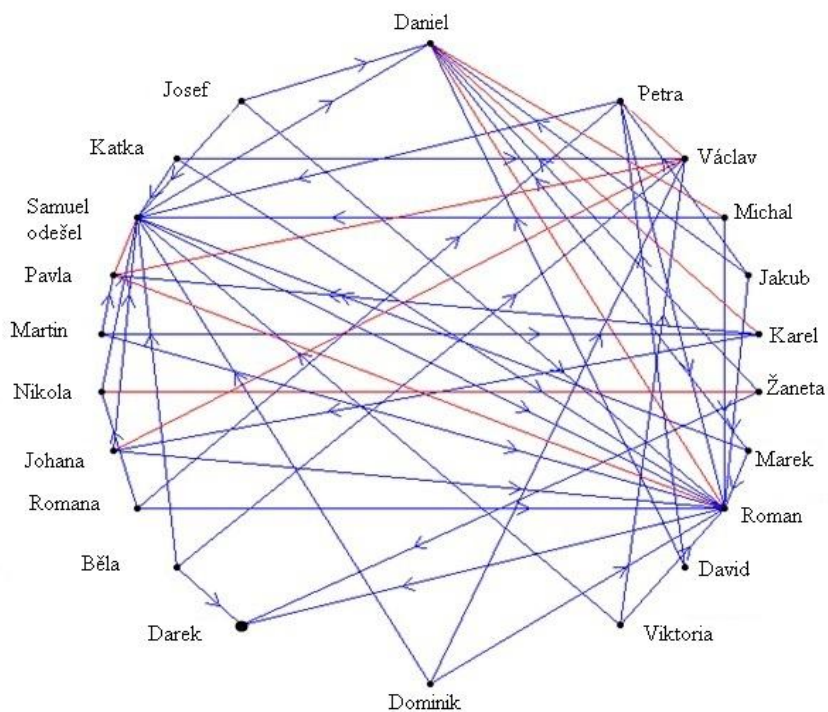

Graf 1. A, měření 30.11. 2015

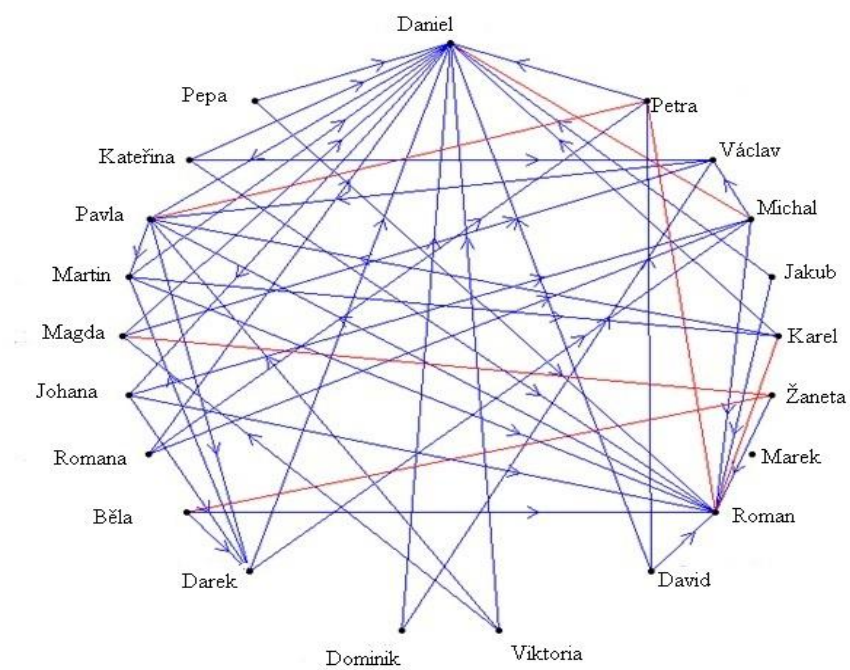

Graf 2. A, měření 26. 4. 2016

Grafy 1. B a 2. B Zachycují negativní volby, šipka označuje směr, červená vzájemnou volbu.

Graf 1. B, měření 30.11. 2015

Graf 2. A, měření 26. 4. 2016

9 Dotazníkové šetření

Pro psaní bakalářské práce jsem využil dotazník⁸², který jsem sestavil v roce 2014. Obsahuje deset položek, z toho osm je opatřeno numerickou posuzovací škálou, na jakou jsou žáci zvyklí ze školy, tedy 1 znamená naprostý souhlas, 5 znamená absolutní nesouhlas. Abych si byl jistý, že žáci budou nad odpovědí poctivě přemýšlet, jsou zde položky dvojího druhu. Ty, které pro pozitivní vyznění vyžadují souhlas (např. V budoucnu bych zase rád točil), a ty, které pro stejné vyznění vyžadují nesouhlas (např. Bylo to k ničemu, raději jsme se měli normálně učit). Žáky jsem na tuto okolnost předem upozornil.

číslo	tvrzení	Skupina NJ, 8. ročník květen 2014, 20 žáků	8. A 4. 5. 2016 21 žáků
1.	Natáčení bylo vhodným doplňkem výuky.	1,47	1,29
2.	V budoucnu bych zase rád (a) točil (a).	1,41	1,14
3.	Zúčastnil jsem se takovým způsobem, jakým jsem si přál.	1,41	1,38
4.	Bylo to k ničemu, raději jsme se měli normálně učit.	4,41	5,00
5.	Natáčení mělo dobrý vliv na vztahy ve skupině.	1,35	1,00
6.	Často jsem se nudil.	4,52	4,43
7.	Výsledný film se mi líbí.	1,70	1,14
8.	Výsledek je horší, než jsem čekal.	4,23	5,00

Tabulka dotazníku C 1

⁸² Pro potřeby této práce a pozdější citace jej označím jako C 1, podobně, jako jsem grafy sociometrie označil A 1,2 a B1,2

Po dvou letech jsem se rozhodl použít stejný dotazník, protože mi umožnil sledovat, zda mezi jednorázovou prací s tehdejší skupinou německého jazyka a dlouhodobou prací s mou současnou třídou dojde k posunu ve sledovaných položkách. Zároveň dotazník splnil svou původní funkci, tedy zajistit zpětnou reflexi procesu.

Dvě položky z dotazníku tvoří otevřené otázky.

9. Slovní odpověď – při filmování se mi líbilo:

a. Skupina NJ, 8. ročník, květen 2014-

Desetkrát se objevily různé variace spolupráce, týmové práce, pětkrát, že to bylo zábavné, po jednom „zábava, při které jsme se něco naučili, atmosféra ve skupině, dobré vztahy při natáčení, sblížení s vedlejší třídou...“

b. 8. A, 4. 5. 2016-

Dvanáctkrát se objevily různé variace spolupráce, týmové práce, sedmkrát varianty spojení „dobrý vliv na kolektiv třídy“, čtyřikrát, že to bylo zábavné.

Po jednom: „Jak se Martin vztekal, Davidova muzika, že jste nás nechal, že odpadla mluvnice...“

10. Slovní odpověď – při filmování se mi nelíbilo:

a. Skupina NJ, 8. ročník, květen 2014-

sedmáctkrát se objevily variace na téma „někdo se ulíval“, po jednom: málo času, stres, někteří neuměli text, „byl jsem červenější v obličejích...“

b. 8. A, 4. 5. 2016-

tříkrát „občas nuda“, třikrát variace na téma „málo času“, po jednom: „Martinovo řvaní, nemohl jsem hrát, co jsem chtěl, hrála jsem trapně, že musím vyplňovat dotazníky⁸³...“

Pro doplnění tabulky uvádím četnost jiného než převažujícího čísla v odpovědích č. 1 až č. 8.

Otázka č. 1 měla kromě jedniček jedenkrát 3 a čtyřikrát 2.

⁸³ Smajlík byl součástí odpovědi. pozn. aut.

Otázka č. 2 měla kromě jedniček jen třikrát 2.

Otázka č. 3 měla kromě jedniček třikrát 2, jedenkrát 3 a jedenkrát 4.

Otázka č. 4 měla jen pětky.

Otázka č. 5 měla jen jedničky.

Otázka č. 6 měla kromě pětek jedenkrát 4, čtyřikrát 3 a jednou 2.

Otázka č. 7 měla kromě jedniček třikrát 2.

Otázka č. 8 měla jen pětky.

10 Diskuse

V úvodu této práce jsem si dal za cíl prozkoumat, zda má proces společné přípravy a realizace filmu ve třídě základní školy pozitivní vliv na klima této třídy a může tedy sloužit jako prevence některých negativních jevů.

Nyní se pokusím o výklad pozorování a měření, které jsem v průběhu školního roku 2015/2016 provedl.

Sociometrické měření ukázalo následující: Z 16 sledovaných ukazatelů se zlepšilo 11, jeden zůstal na stejné hodnotě a 4 se zhoršily.

Dle žáků se zlepšila kvalita kolektivu (na škále 0–5 o 0,38). V dotazníkovém šetření 4. 5. 2016 hodnotili žáci tvrzení: „Natáčení mělo dobrý vliv na vztahy ve skupině“ průměrem 1,00. Dva roky předtím hodnotila skupina německého jazyka (dále NJ) stejnou položku stále vysokým průměrem 1,47. Skupina byla vytvořena ze dvou tříd za účelem výuky jazyka, trávila spolu tři hodiny týdně, po kterých se žáci vraceli do svých tříd. Zkušenost s natáčením pro ně byla jednorázová.

Žáci mé třídy hodnotili opakovaný proces, který ve třídě sehrál motivační roli. To je, myslím, jeden z důvodů, proč jsou žáci přesvědčeni o tom, že natáčení má dobrý vliv na kolektiv. Jde svého druhu o sebenaplnující proroctví: „Budeme natáčet film, cožlepší atmosféru ve třídě – Natočili jsme film, což zlepšilo atmosféru ve třídě...“

Další ukazatel sledovaný sociometrickým měřením, atmosféra spolupráce se také zlepšil (na škále 1–7 o 0,66), v dotazníku ze 4. 5. 2016 se v odpovědi na otevřenou otázku:⁸⁴ „Při filmování se mi líbilo“ dvanáctkrát objevila významová varianta se slovem spolupráce, týmové práce, sedmkrát spojení s významem „dobrý vliv na kolektiv“. Podobně se zvýšil pocit přátelství (na škále 1–7 o 0,48), pocit tolerance (na škále 1–7 o 0,72), kladné pocity (na škále 5–35 o 2,10). O kladné motivaci také svědčí souhlas s výrokem: „V budoucnu bych rád zase točil“ v dotazníku ze 4. 5. 2016.

Otázkou je, zlepšila se kvalita kolektivu doopravdy, anebo jde jen o proklamaci bez skutečné vnitřní pravdivosti? Otázka má poněkud filozofickou povahu, protože je těžké obé odlišit, pokud proklamace vzniká v upřímnosti. Přesto věřím, že se kolektiv opravdu

⁸⁴ Přesněji možná v reakci na výrok.

posunul k vyšší kvalitě, větší kohezi a to také díky poznatkům z pozorování. Během natáčení se zformovalo jádro třídy, které vzali spolužáci jako danost. Před natáčením neměla třída jasné lídry, byly zde dvě skupiny chlapců. Jedna kolem Marka, Josefa, Martina a Davida, druhá kolem Dana, Romana a Václava. Druhá skupina se skládá z žáků s výchovnými problémy a vytvářela v sedmé třídě opozici zejména proti učiteli matematiky. Střídavě k ní inklinovali další spolužáci, zejména Pavel, Karel a Petra.

Během procesu se ale jako vůdčí skupina vykristalizovala skupina první a to pro svou organizační kompetentnost. Protože společné dílo bylo atraktivním zájmem celku, do popředí šli ti, kteří dokázali dílo viditelně posouvat dál.

Zásadním okamžikem, bodem zlomu, byl dle mého názoru okamžik v hodině 10. 12. 2015, při „brainstormingu“, kdy David vystoupil do popředí a převzal organizaci hodiny. Jeho výhodou bylo to, že měl po ruce funkční tým. Spolu s Josefem napsali scénář, Martin byl osvědčený kameraman,⁸⁵ Běla vzala roli a hrála díky kamarádství s Josefem a Marek se prosadil při vytváření „sociálního tmele“ a zmírňování Martinových hektických projevů. Členové skupiny sami hodnotili práci jako postupně se zlepšující. To je dle mého názoru nejen důsledek toho, že se v organizaci sami stále zlepšovali, ale také toho, že třída jejich roli akceptovala.

Pro zlepšení klimatu je důležité, že vzrostl pocit bezpečí (na škále 1–7 o 0,43). Snížil se názor, že je ve třídě nešťastný (o 19,04 %, tedy o 4 žáky) a ubližovaný žák (23,80 %, tedy o 5 žáků), vzrostl názor, že problémy řešíme v klidu (o 19,04 %, tedy o 4 žáky). S těmito údaji souvisí grafy vzájemných vazeb. 1. A a 2. A zachycují pozitivní volby. Jejich počet zůstal v obou měřeních stejný, pokud jde o jednosměrné volby. Počet vzájemných voleb klesl z 24 na 21, což pravděpodobně souvisí s určitou „kondenzací“ nebo „koncentrací“ pozitivních vztahů, které se během spolupráce upevnilly, možná jde o reakci na nějaký aktuální konflikt, jak popíšu níže.

Pozitivním trendem je, že ubylo záporných voleb (z 61 na 55) a vzájemných záporných voleb (z 9 na 6).

⁸⁵ ve filmu měl navíc roli Edika. O existenci takovéto profese jsem se dověděl při natáčení filmu Pštros se studenty FAMU, jde o zkratkové slovo mající původ ve spojení asistent režiséra, ve skutečnosti jde o „pohaněče“ a motivátora, který zajišťuje pohyb a efektivitu.

Pozitivní posuny ve vztazích dokumentuje např. vývoj u Darka. V sociometrickém měření 30. 11. 2015 k němu nesměřovala ani jedna volba, byl jediný ze třídy, od kterého ani žádná nevycházela. V měření 26. 4. 2016 od něj vycházely tři kladné volby, což vnímám jako součást jeho snahy zapojit se do vztahů ve třídě, od kterých si doposud udržoval okázalý odstup.

Proměnu vztahů ve třídě a vznik pozitivního jádra dokumentuje, dle mého názoru, posun negativních voleb u Marka. V měření 30. 11, 2015 k němu směřovaly čtyři, z toho dvě byly vzájemné. V měření 26. 4. 2016 od něj ani k němu nesměřovala žádná, stal se prvním žákem bez negativních voleb. Odpovídá to mému pozorování, kdy hraje roli „sociálního tmele“ nejen ve skupině svých přátel, která se chopila organizace natáčení, ale podobnou roli plní v kolektivu třídy. Jak ukázala situace, kdy se Darek díval do kamery a rozzlobil tím Martina, Marek obrušuje hrany konfliktů.⁸⁶

Některé posuny nejsou měřitelné a odhalilo je pozorování. Např. v situaci, kdy jsme natáčeli scénu se spolužákem, který dá hlavnímu hrdinovi kontakt na dealera, se ukázalo, že jí Martin špatně rozumí. Přerušili jsme práci a vysvětlili si formou řízené diskuse, co se vlastně stalo. Takové momenty napomáhaly u konkrétních jedinců k vývoji empatie.

16 sledovaných položek sociometrického měření přineslo i čtyři položky, které vykazují horšení.

Ubylo pocitu důvěry (na škále 1–7 o 0,06), Méně žáků označilo, že se těší do školy (o 14,29 %, což jsou 3 žáci)⁸⁷, méně žáků soudilo, že jim někdo pomůže s problémy (o 4,76 %, takže o jednoho méně). Z 24 klesl počet vzájemných voleb na 21.⁸⁸

Dle mého názoru jsou všechny čtyři spojeny nějakým konfliktem, ke kterému před opakováním měření došlo. Svědčí o tom jejich provázaný charakter. Pokud se žák nebo žákyně pohádal s kamarádem, snížil se jeho pocit důvěry, méně se těší do školy a má pocit, že mu kamarád nepomůže. Ve třídě máme nejméně dvě taková přátelství, která se pravidelně dramaticky rozpadají a pak se neméně dramaticky obnovují. Jedno je mezi

⁸⁶ Na škole v přírodě 16. – 20. 5. 2016 jsme byli v přírodovědné stanici, která se zabývá ochranou postižených zvířat. Ponechali jsme žáky venku v amfiteátru a šli s kolegou do budovy objednat komentovanou prohlídku. Najednou nám došlo, že hovor dětí umkl a byl vystřídán jediným hlasem, na který pravidelně reagovaly salvy smíchu. Když jsme vyšli ven, zjistili jsme, že jak má, tak kolegova šestá třída sedí v amfiteátru a sledují Markovo improvizované vystoupení ve stylu stand up comedy...

⁸⁷ Při 21 žácích je jeden žák vyjádřen 4, 76 %.

⁸⁸ Žáci si v dotazníku vybírají oblíbené a neoblíbené spolužáky. Pokud se shodnou, jde o vzájemnou volbu. Viz grafy 1. A, B a 2. A, B

chlapci a druhé mezi dívkami (touto dynamikou se vyznačují zejména Pavliny a Danovy vztahy).

Pokud jde o postoj žáků k natáčení a výsledku celého procesu, k natočenému filmu, již ve skupině NJ v roce 2014 byl jasně kladný. Výrok: „Výsledný film se mi líbil“ hodnotili průměrnou známkou 1,70 a kontrolní negativní výrok: „Výsledek je horší, než jsem čekal“ odmítli průměrem 4, 23. O dva roky později je spokojenost s výsledkem téměř absolutní, film se líbil se známkou 1,14 a nesouhlas s názorem, že je horší, než bylo očekávání, byl 5,00. Je to zajímavé i proto, že film *der Pickelman*, natočený se skupinou NJ, vyhrál modřanské kolo a ve finále skončil druhý, zatímco film *Priority* dosáhl „jen“ na třetí místo v místní soutěži. Přesto s ním byli žáci spokojenější. Soudím, že to bylo právě proto, že šlo o dlouhodobý proces, již druhý film stejné skupiny a že je samotný proces realizace filmu vnímán dětmi jako zábavný a dokonce přínosný doplněk klasické výuky. S výrokem: „Natáčení bylo vhodným doplňkem výuky“ souhlasili v dotazníkovém šetření 4. 5. 2016 žáci mé třídy se známkou 1,29, zatímco před dvěma lety skupina NJ se známkou 1,47. Výroky „Bylo to k ničemu, raději jsme se měli normálně učit“ zavrhli průměrem 5,00 (před dvěma lety to bylo 4, 41).

Nebezpečím natáčení a obecně každé společné kooperované činnosti může být v některých chvílích jeho zdlouhavost v situaci, kdy zrovna žák není „v akci“. Navíc je jasné, že se do natáčení nezapojili všichni žáci stejnou měrou. Přesto výrok: „Často jsem se nudil“ žáci odmítli známkou 4.43.

11 Závěr

Jako nutnou podmínku splnění cílů jsem si v úvodu práce stanovil dílčí cíl, natočit během školního roku 2015/2016 se svou třídou film pro Antifetfest. Tuto podmínku se mi podařilo splnit, což otevřelo cestu pro ověření hlavního cíle: „Cílem této práce tedy je prozkoumat vliv autorské audiovizuální tvorby na participaci, kohezi a klima ve školní třídě, dále pak další dopady a vlivy procesu na tuto skupinu.“⁸⁹

Jsem přesvědčen, že jsem tento cíl splnil. Věřím, že jak při pozorování procesu, v sociometrickém měření a v dotazníkovém šetření jsem prokázal, že v tomto konkrétním případě měla autorské audiovizuální tvorba pozitivní vliv na participaci, kohezi a klima ve školní třídě. Otázkou ovšem je, zda by tomu tak bylo i v případě, kdy by film natočil jiný pedagog s jinou třídou.

Režisér a pedagog Bohdan Sláma mi řekl: „Natačení filmů na základní škole je obrovská výzva nejen pro žáky, ale hlavně pro pedagoga, který musí být opravdu zanícený a znalý profese. Pod dobrým vedením je pro třídní kolektiv naprosto zásadní, když si vyzkouší, jaká cesta vede od prvotního námětu přes natáčení samotné až k reakcím diváků. Práce na společném projektu kolektiv sduzuje.“⁹⁰ Je zjevné, že proces považuje za prospěšný, ale se zřetelem k osobě pedagoga. Jsem přesvědčen, že proces může být prevencí dobrého klimatu, ale jen v případě, že je veden systematicky a citlivě.

Tomu, kdo by chtěl filmovat se třídou, doporučuji:

- Uvážlivě si zvolit rámec. Antifetfest je vhodný svým tématem, protože je lze snadno spojit např. s výchovou k občanství, výchovou ke zdraví či s minimálním preventivním programem ve škole. Jeho velkým úskalím však je soutěžní charakter. Byl jsem svědkem velkých frustrací kolektivů, které očekávaly úspěch, který se nedostavil. Můj kolega, který natočil se svou třídou tři filmy, a nikdy se jim nepodařilo umístit, na soutěž zcela zanevřel. Je přesvědčen, že kolektivu jeho třídy spíše ublížila.
- Nepodcenit otázku motivace. Tato rada souvisí s předchozí, pokud učitel zvolí rámec Antifetfestu, je třeba neustále zdůrazňovat a vést děti k tomu, že cílem není umístění

⁸⁹ viz úvod této práce

⁹⁰ Příloha č. 2, rozhovor s Bohdanem Slámou

v soutěži, ale samotný proces tvorby a výsledný film. Žáci by měli být motivováni k tomu, že samotné natáčení se stane vítaným doplňkem jejich školní docházky.

– Držet se plánu, stanovit si jej s rozmyslem. Učitel tím prospěje (také) vlastnímu rozvoji koncepčnosti a plánování a koneckonců také přirozené autoevaluace a evaluace, u sebe i svých žáků.

– Držet žáky v obraze. Každé rozhodnutí, posun s žáky konzultovat.

– Nechat žáky rozhodovat. Cokoliv je možné, ať žáci rozhodnou sami na základě demokratické diskuse. Tam, kde to možné není, s žáky komunikovat a vést je k přijetí posunu.

– Vytvořit události, milníky, slavnosti, které budou proces provázet a završí jej.

– Nevěnovat se rozvoji vnímání filmu jako umělecké formy pouze při natáčení. Filmová výchova by měla být součástí školní výuky. To nutně nemusí znamenat zavedení samostatného předmětu, byť tuto možnost RVP nabízí.⁹¹ Na naší škole máme výuku věnovanou průřezovému tématu Mediální výchova v 7., 8. a 9. ročníku v hodinách Pracovních činností jako část Práce s digitálními technologiemi.

Audiovizuální tvorba přináší, dle Příbyla a Víšky⁹², rozvoj následujících klíčových kompetencí:

- kompetence k učení;
- kompetence k řešení problémů;
- kompetence komunikativní;
- kompetence sociální a personální;
- kompetence občanské;
- kompetence pracovní.

Jaké jsou další dopady a vlivy procesu na skupinu?

⁹¹ RVP, s. 99

⁹² PŘIBYL, Michal a Václav VÍŠKA. *Videotvorba ve škole, podrobně rozepsáno na s. 12-15*

V konkrétně popsaném případě přineslo natáčení některé, alespoň pro mne, nečekané situace a benefity.

Zcela výjimečné bylo to, jakou měrou se třída a především skupina kolem Davida, Martina a Marka do natáčení zapojila. Přesto, že šlo o mé deváté natáčení, osmé s vědomým uplatňováním postupu, ještě nikdy jsem nezažil podobnou zkušenost. Tato skupina byla nejsamostatnější a nejlépe zorganizovaná z těch, které jsem doposud vedl.

Kromě všech popsaných pozitivních vlivů, tedy posilování soudržnosti a pozitivních vazeb v kolektivu a rozvíjení konkrétních kompetencí u jednotlivých žáků, přináší natáčení také rozvoj tvořivosti, které vede ke vzniku estetických hodnot. Zajímalo mne, co o tom soudí režisér a pedagog Sláma: „Pakliže výsledný film nefunguje pouze jako legrádka pro pobavení zúčastněných, ale je svým tématem a zpracováním schopen zprostředkovat téma i divákům zvnějšku, zaujmout je a strhnout, je zřejmé, že má i uměleckou hodnotu, spočívající v estetice zpracování a sdělnosti.“ Pokud tedy film zprostředkovává téma i lidem, kteří jej nevytvářejí, osloví diváky mimo skupinu tvůrců, svědčí to o jeho estetických hodnotách. Ty nejsou původně zamýšleným cílem procesu, jsou ale výsledkem vítaným. Hned první film, který jsem realizoval se skupinou Brouk Pytlík, vyhrál finále Antifetfestu v roce 2010 a je využíván společností Proxima Sociale v preventivním programu pro základní školy.

Každá skupinová činnost třídy, pokud je dobře vedená, přináší podobné výsledky. Třídní klima posílí dobře zorganizovaný projektový den, povedená škola v přírodě i školní výlet. Přesto věřím, že společná audiovizuální tvorba má ještě něco navíc.

Mohli bychom naplánovat dlouhodobý projekt, např. v souvislosti s historickým výročím. V jeho rámci je možné absolvovat exkurze, společně plnit úkoly a jistě to vše také prospěje klimatu třídy. Ale film má v sobě jakousi magii. Ne každý je milovníkem historie (nebo chemie, nebo výtvarné výchovy, nebo matematiky...). Ale málokdo nemá rád filmy. Práce na společném filmu umožňuje využít širokou škálu talentů, což je dáno jeho multidisciplinární povahou. Doslova každý, kdo se chce angažovat, může, i když ne vždy tou měrou, která odpovídá jeho ambicím a touhám. Při přehrávání různých situací se žáci připravují na podobné, které je v životě čekají, natáčení je jakousi simulací života. Nenápadně posiluje pozitivní hodnoty a postoje. Výsledný tvar opakovaně může sdílet celá

třída, žáci jej mohou sdílet se svými rodiči a kamarády. A také je to něco, k čemu se člověk může vracet.

Když jsem se loučil s třídou, se kterou jsme vytvořili skupinu Brouk Pytlík, měli jsme natočeno šest filmů, v každém ročníku alespoň jeden. Na konci deváté třídy, den před vysvědčením, jsme si je všechny pustili v pořadí, v jakém vznikaly. Těžko popsat atmosféru sounáležitosti a lásky, která při tom panovala. Víím, že se mí bývalí žáci k našim filmům vracují a sledují, co na bývalé základní škole vzniká. Někdy i se špetkou žárlivosti. Věřím, že až se budu za rok loučit se svou současnou třídou, bude to podobné.

12 Seznam použitých informačních zdrojů

ANDRIKANIS, Jekaterina a Sergej KONDAKOV. *Jak se točí film, filmová abeceda v praxi*. Praha: Votobia, 2004, 202 s. ISBN 80-722-0186-7.

DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého*. 1. vyd. Praha: Grada, 208 s. ISBN 978-80-247-2091-3.

BENDL, Stanislav. Reinterpretace kázně v současné škole. *Pedagogická orientace*, 2005, č. 2, s. 2 - 14. ISSN 1211-4669.

BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, 202 s. ISBN 978-80-7387-432-2.

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.

DUBEC, Michal. *Třídnické hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Vyd. 1. Praha: Projekt Odyssea, 2007, 82 l. ISBN 978-80-87145-20-3.

FIELD, Syd. *Jak napsat dobrý scénář: základy scenáristiky*. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2007, 277 s. ISBN 978-80-87067-65-9.

FRIEDLOVÁ, Karin, Lucia JUROVÁ, Lenka LINDOVSKÁ, Petra MACKOVÁ a Martina URBANCOVÁ. *Práce s třídním kolektivem: metodika*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-70-1.

GAVORA, Peter. *Sprievodca metodológiou kvantitatívneho výskumu*. 1. Bratislava: Regent, 2006. ISBN 80-88904-46-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, 269 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

GAVORA, Peter. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005. 165 s. ISBN 80-7315-104-9.

GEERTZ, Clifford. Interpretace kultur: vybrané eseje. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-89-3.

HANÁKOVÁ, Adéla, Kateřina STEJSKALOVÁ, Nina RUTOVÁ, Michaela NĚMCOVÁ a Olga DOLEŽALOVÁ. *Práce s třídním kolektivem ve společném vzdělávání: soubor pracovních listů*. Praha: Člověk v tísní, o.p.s., 2015, 2 svazky (na volných listech). ISBN 978-80-87456-55-2.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-7367-628-5.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015, 399 stran. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.

JANEČEK, Vít. Teze ke koncepci výuky filmu na základní škole. [online]. 2007 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1656/TEZE-KE-KONCEPCI-VYUKY-FILMU-NA-ZAKLADNI-SKOLE.html/>

KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Portál, 2010. ISBN 978-80-7369-712-1.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-736-7014-3.

LANIER, Troy a Clay NICHOLS. *Filmmaking for teens: pulling off your shorts*. Studio City, CA: Michael Wiese Productions, 2010. ISBN 19-329-0768-8.

LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 161 s. ISBN 80-7041-088-4.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 3., v nakl. Portál 2. Praha: Portál, 2000, 143 s. ISBN 80-717-8407-9.

PONDĚLÍČEK, Ivo. *Film jako svět fantómů a mýtů*. Orbis, 1964.

PRAŽAN, Emil a Ladislav FRANTIŠ. *Střih pro každého*. Praha: Centrum Fotoškoda, 2004.

PŘIBYL, Michal a Václav VÍŠKA. *Videotvorba ve škole: [příručka pro učitele základních škol]*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. ISBN 978-80-7435-217-1.

PRŮCHA, Jan, Pavla WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

PRŮCHA, Jan (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2

SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3672-461.

ŠUSLÍK, Marcel. *Tvorba filmů na základní škole* [online]. Univerzita Karlova v Praze Pedagogická fakulta, 2014 [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/133801/>

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2001, 304 s. ISBN 80-246-0181-8.

Zážitková pedagogika a možnosti jejího využití při práci s vybranými cílovými skupinami. Vyd. 1. Editor Markéta Šauerová. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013, 256 s. ISBN 978-80-87723-07-4.

Webové odkazy a zdroje:

ADLER, Rudolf. *Filmová/audiovizuální výchova. Proč a jak*. *Metodický portál RVP* [online]. 2011 [cit. 2016-07-14]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10785/filmova-audiovizualni-vychova.-proc-a-jak.html/>

Antifetfest 2016. *Pražské centrum primární prevence: Portál primární prevence rizikového chování v Praze* [online]. 2016 [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/antifetfest>

B3 – dotazník pro diagnostiku třídních kolektivů. *Diagnostika škol* [online]. [cit. 2016-07-08]. Dostupné z: <http://www.diagnostikaskol.cz./index.php>

Rámcový vzdělávací plán: (verze platná od 1. 9. 2013) úplné znění upraveného RVP ZV s barevně vyznačenými změnami [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013 [cit. 2016-07-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Školní poradenské pracoviště. *Metodický portál RVP* [online]. 2012 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/%C5%A0koln%C3%AD_poradensk%C3%A9_pracovi%C5%A1t%C4%9B

AntiFetFest 2015 opět nezklamal. *Praha 12* [online]. Praha 12, 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: https://www.praha12.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=80112&id=41688&n=antifetfest-2015-opet-nezklamal

Odkazy na jednotlivé snímky realizované pro Antifetfest v letech 2009-2015:

Slavomír a jeho perný den: <http://www.youtube.com/watch?v=PK1Rj7uM1oM>

Bývalé kamarádky: <http://www.youtube.com/watch?v=70katJAbX3E>

Stalker: <http://www.youtube.com/watch?v=pD9frxa9EAA>

Druhá tvář: <http://www.youtube.com/watch?v=a3WgP0vwr9U>

Tam: <http://www.youtube.com/watch?v=kbUyJ0Esd1E>

Pickelman aneb o povrchnosti: <https://www.youtube.com/watch?v=q43DxiDxRYA>

Nejsem tvoje princezna: <https://www.youtube.com/watch?v=FsHv-qYvouk>

13 Seznam příloh na přiloženém CD

Příloha 1 – Zpráva Dr. Maruškové

Příloha 2 – Strukturovaný rozhovor s Bohdanem Slámou

Příloha 3 – Charakteristiky žáků v původním znění

Příloha 4 – Priority

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				